

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Τμήμα Φιλολογίας

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

3^η ΔΙΑΛΕΞΗ

Π. ΓΑΚΗΣ

gakis@sch.gr

Κατάκτηση γλώσσας

- Η κατάκτηση της γλώσσας από το παιδί περνάει, σχηματικά, από τα ακόλουθα στάδια:
 1. το παιδί περνά τους πρώτους τέσσερις περίπου μήνες της ζωής του με **άναρθρους ήχους, τσιρίγματα, γελάκια και κλάματα**. Από τον 5ο ή 6ο μήνα αρχίζει το βάβισμα ('μπα, μπα, μπα', 'γκα, γκα, γκα', ...).
 2. περί τον 12ο μήνα, στο **μονολεξικό** στάδιο, όπου ανακαλύπτουν στο στόμα τους τις πρώτες λέξεις, που αρχικά συντίθενται από όμοιες συλλαβές ('μπαμπά', 'μαμά', 'νινί', 'νταντά', 'νάνι', 'κίο' [: 'σκύλος'], ...). Στο στάδιο **αυτό τα παιδιά γνωρίζουν τα σημεία**. Για να αποκτήσουν τις πρώτες λέξεις τα παιδιά παρακολουθούν το βλέμμα των ανθρώπων που τις εκφέρουν. Σε αρκετές περιπτώσεις οι μεμονωμένες **λέξεις** χρησιμοποιούνται **αντί προτάσεων**, συχνά για να **δηλώσουν επιθυμίες** ('μαμ': δωσ' μου φαΐ) και γι' αυτό το **στάδιο** αυτό ονομάζεται επίσης **ολοφραστικό**. Στο ίδιο στάδιο **κάνει την εμφάνισή της και η άρνηση**

Κατάκτηση γλώσσας

3. Από το σημείο αυτό, μεταξύ του 18^{ου} και του 27^{ου} μήνα περίπου, τα παιδιά μπαίνουν στο **πολυλεξικό στάδιο**. Στην αρχή του, **συνδυάζουν δύο λέξεις** σε διάφορες μεταξύ τους **συντακτικές και σημασιακές σχέσεις**, όπως ‘εκεί βιβλίο’, ‘να [σ]κυλάκι’ (εντοπισμός), ‘βιβ[λ]ίο μου’, ‘νινί παπί’.
4. Στα τέλη του δεύτερου χρόνου και στα μέσα του τρίτου σημειώνεται η **μεγάλη γραμματική έκρηξη**. Στο στάδιο αυτό **κατακτώνται τα κατεξοχήν γραμματικά εργαλεία της γλώσσας**. Τα **γραμματικά λάθη που παρουσιάζονται και διαδοχικά εξαλείφονται** στα τρία επόμενα χρόνια είναι ελάχιστα σε σχέση με την **πολυπλοκότητα της γραμματικής** την οποία τα παιδιά **χειρίζονται εντατικά και αυθόρμητα**

- Ο ρόλος της διδασκαλίας στην εξέλιξη αυτή δεν πρέπει να υπερεκτιμάται. Βέβαια, **οι γονείς συμβάλλουν στην κατάκτηση από το παιδί λέξεων και στη διόρθωση ορισμένων γραμματικών λαθών** (αν και τα παιδιά «συχνά επιμένουν στα ίδια λάθη μέχρι να φτάσουν σε μια δική τους ωρίμανση, σαν να ακολουθούν ένα προκαθορισμένο χρονοδιάγραμμα», Pinker 2000: 314-7).
- Όμως, **οι γονείς δεν προλαβαίνουν να διδάξουν** στα παιδιά τους τη **γραμματική**.
- Η **απλή έκθεση στο γλωσσικό περιβάλλον** έχει αρκείσει για τη γλωσσική κατάκτηση. Πριν πάνε στο σχολείο τα παιδιά *γνωρίζουν* τη γλώσσα τους

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

ΚΙΝΔΥΝΕΥΟΥΝ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ;

Κινδυνεύουν τα ελληνικά από τα αγγλικά;

- Η επήρεια της αγγλικής στην ελληνική έχει κυρίως τη μορφή λεξικού δανεισμού, **ένα φαινόμενο πολύ συνηθισμένο** ανάμεσα στις γλώσσες στη διάρκεια της ιστορίας τους.
- Ο μικρός έλληνας **θα κατακτήσει χωρίς δυσκολία την μορφολογία του πληθυντικού της γλώσσας του** (βιβλίο – βιβλία). Κανένα ελληνάκι, και κανένας ενήλικος έλληνας δεν ακούστηκε να λέει ‘τα βιβλίες’ – αυτό φαίνεται σε όλους μας τερατώδες.
- Κανείς **δεν μετέφερε απαραιμφατικές δομές της αγγλικής** στην νεοελληνική (πράγμα που, κατά ειρωνικό τρόπο, θα την ξανάφερνε πιο κοντά στην αρχαία ελληνική...).
- Αντίθετα, το *to serf* έγινε *σερφάρω*, όπως και *κουλάρω*, *κουλαριστός*, *γκουγκλάρω* κ.λπ., λέξεις με ελληνικότητα δομή.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

ΕΊΝΑΙ ΦΥΣΕΙ Η ΘΕΣΕΙ Η ΓΛΩΣΣΑ;

Η γλώσσα είναι φύσει

- Η γλώσσα είναι μια συμπεριφορά «**προγραμματισμένη να αναδυθεί** σε μια συγκεκριμένη φάση της ζωής του ανθρώπου, **αρκεί το περιβάλλον να είναι ομαλό**» (Aitchison 1997: 46).
- Σύμφωνα με μια κυρίαρχη τάση στη σύγχρονη γλωσσολογία, ο άνθρωπος έρχεται στον κόσμο **εφοδιασμένος με τις αρχές της γλώσσας του**, που λογικά πρέπει να είναι οι αρχές της γλώσσας εν γένει.
- Η **έκθεση** στο συγκεκριμένο γλωσσικό περιβάλλον **ενεργοποιεί** αυτές τις **αρχές** συνάπτοντάς της με τις ειδικότερες παραμέτρους της συγκεκριμένης γλώσσας

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

ΤΙ ΧΡΗΣΙΜΕΥΕΙ Η ΓΛΩΣΣΑ;

Τι χρησιμεύει η γλώσσα;

- συνήθης απάντηση στην ερώτηση
- 'Για να **σκεπτόμαστε** και να **επικοινωνούμε**'.

Η απάντηση αυτή μπορεί να θεωρηθεί βασικά σωστή και στα δύο της σκέλη, όμως μερικές διευκρινήσεις είναι απαραίτητες

ΓΙΑ ΤΗ ΣΚΕΨΗ

- η **σκέψη** και η **γλώσσα** ως **αλληλένδετες** αλλά διακριτές νοητικές οντότητες
- Η **ύπαρξη γλώσσας**, σε κάθε φυσιολογική περίπτωση, δηλώνει την ύπαρξη ενός **υπόβαθρου σκέψης**.
- Η γλώσσα είναι **απαραίτητη** για την **ανθρώπινη** σκέψη. **Οι σύνθετες αφηρημένες σκέψεις επιστρατεύουν τις γλωσσικές δομές** και - όπως τις γνωρίζουμε στον άνθρωπο - καθίστανται δυνατές χάρη σ' αυτές

Διευκρίνιση

Αυτά όμως **ΔΕΝ** σημαίνουν ότι:

- η σκέψη των ανθρώπων καθορίζεται απόλυτα από τη δομή της εκάστοτε γλώσσας τους. Η παραδοχή της υπόθεσης αυτής οδήγησε ορισμένους μελετητές στην πεποίθηση ότι **τα συστήματα σκέψης λαών με διαφορετικές γλώσσες διαφέρουν ριζικά μεταξύ τους**.
- η ανθρώπινη σκέψη είναι στο σύνολό της γλωσσική. Η υπόθεση αυτή παραγνωρίζει την **πολυμορφία της σκέψης** και **υποβιβάζει** ακριβώς εκείνες τις **πλευρές** της που, ως **μη γλωσσικές**, δεν εκφράζονται ή εκφράζονται ατελώς. Όμως, η **σκέψη λειτουργεί** ως ένα βαθμό και με **εικόνες**, με **γεωμετρικά σχήματα**, και με **νοητικούς χάρτες**.
- ✓ **Σε κάθε περίπτωση, οι γλωσσικές εκφορές** δε δίνουν παρά ένα **σκελετό** για το νόημα του ομιλητή που εννοεί και ο συνομιλητής του. Το συνολικό νόημα είναι πάντα πλουσιότερο από τη σύνθεση των σημασιών των γλωσσικών τεμαχίων

Τ χρησιμεύει η γλώσσα;

Για την επικοινωνία

- **Βασικός λόγος** ύπαρξης της γλώσσας είναι η **επικοινωνία**.
- Κι εδώ όμως θα πρέπει να αποφύγουμε τις βιαστικές γενικεύσεις.
- Ιδιαίτερα, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι, προκειμένου να **επιτευχθεί η επικοινωνία**, η χρήση της γλώσσας **προϋποθέτει τη συνεργασία και άλλων μηχανισμών της νόησης**
- Ο μηχανισμός αυτός μας κάνει να αναρωτιόμαστε και να δίνουμε απάντηση στο ερώτημα *‘Τί θέλει να πει’* ο συνομιλητής μας.
- Η γλωσσική επικοινωνία λειτουργεί με τη **βασική αρχή, υπόρρητα και αυτόματα παραδεκτή** από τους μετέχοντες σ’ αυτή, ότι τα νοήματα που διακινούνται στη γλωσσική χρήση ξεπερνούν κατά πολύ το σύνολο των σημαινομένων της πραγματοποιημένης γλωσσικής δομής.

ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΕΙ Η ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΦΡΑΣΗ;

- Θα έρθω να σε δω!

Τι χρησιμεύει η γλώσσα;

- το εκφώνημα *Θα έρθω να σε δω* είναι η πραγμάτωση μιας πρότασης που, αν και γραμματικά πλήρης, έχει από μόνη της ένα πολύ ανεπαρκές νόημα.
- Αν δεν γνωρίζουμε επιπλέον, και ανάμεσα σε άλλα, την ταυτότητα του ομιλητή και του συνομιλητή, το χρόνο της εκφώνησης, αλλά και την ειδικότερη σημασία του *‘βλέπω’* μέσα στο περιβάλλον των συμφραζομένων δεν μπορούμε να επιτύχουμε μια στοιχειώδη επάρκεια στην κατανόηση του εκφωνήματος
- Το πλήρες νόημα κάθε γλωσσικής εκφοράς **δεν διακινείται κωδικοποιημένο απλά στα γλωσσικά σημεία**, αλλά **συνάγεται από μια σύνθετη νοητική επεξεργασία**

Τι χρησιμεύει η γλώσσα;

- Υπάρχουν και οι **επικοινωνιακές προθέσεις προς αναγνώριση** και οι προθέσεις αυτές έχουν ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο, μια 'πληροφορία'.
- Ο ομιλητής έχει επικοινωνιακή και πληροφοριακή πρόθεση (βλ. Sperber & Wilson 21995)· δηλαδή θέλει να δείξει στον ομιλητή **ότι κάτι θέλει να του πει**, και να **τον προκαλέσει να καταλάβει τι είναι αυτό**.
- Κι **αν** η αναγνώριση της πληροφοριακής πρόθεσής του **αποτύχει**, μπορεί να πει 'Δεν εννοούσα αυτό', 'Δεν έγινα κατανοητός'.

Διευκρινίσεις

Έτσι λοιπόν η γλωσσική επικοινωνία, **πέρα** από την κινητοποίηση του **γλωσσικού συστήματος**, χρειάζεται ένα **γενικό συλλογιστικό μηχανισμό** που:

1. να **καλλιεργεί τη μνήμη** για να εμπλουτίζει τη φτωχή πληροφορία της κατά λέξη γλωσσικής εκφοράς.
 2. βάσει της εμπλουτισμένης πληροφορίας να **συνάγει συμπεράσματα** για τα *υπονοούμενα* του λόγου.
- Για να επιτύχει στο έργο αυτό, ο γενικός συλλογιστικός μηχανισμός πρέπει να συνεργάζεται μ' έναν **ειδικότερο μηχανισμό** για την **αναγνώριση των προθέσεων**.
 - Ο μηχανισμός αυτός (ας τον ονομάσουμε **μηχανισμό νοητικής αναγνώρισης**) σχετίζεται με την ικανότητά μας της «θεωρίας της νόησης», να μπαίνουμε στο μυαλό του άλλου, να εικάζουμε τις σκέψεις του, και να αναγνωρίζουμε όχι μόνο τις κοινές μας σκέψεις ('το ξέρουμε και οι δυο'), αλλά και το γεγονός ότι είναι κοινές ('το ξέρω ότι το ξέρεις', 'το ξέρω ότι το ξέρεις ότι το ξέρω ...')

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

**ΥΠΑΡΧΕΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΦΘΟΡΑ; ΥΠΑΡΧΟΥΝ
ΑΝΩΤΕΡΕΣ Ή ΚΑΤΩΤΕΡΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ;**

Γλωσσική φθορά

- Η **έννοια της γλωσσικής φθοράς είναι ξένη** προς τη σύγχρονη θεωρητική γλωσσολογία.
- Η **αξιολογική σύγκριση** ανάμεσα σε δυο γλωσσικά συστήματα, είτε μιλιούνται από διαφορετικές σύγχρονες κοινότητες, είτε από κοινότητες που συνδέονται ή διεκδικούν μια σχέση καταγωγής, **δεν έχει επιστημονικό νόημα**.
- Η νέα γλώσσα **δεν είναι καλύτερη ή χειρότερη** από την αρχαία.
- Επίσης, μια γλώσσα **δεν είναι ανώτερη ή κατώτερη** από μια άλλη.
- Η μελέτη **των γλωσσών των λεγόμενων πρωτόγονων λαών** αποκαλύπτει μια **συστηματική πολυπλοκότητα αντίστοιχη** με αυτή των γλωσσών του **λεγόμενου αναπτυγμένου κόσμου**.

Όλες οι γλώσσες ίσες

- Αφενός γιατί εξυπηρετούν με την **ίδια επάρκεια** τις **επικοινωνιακές ανάγκες των γλωσσικών τους κοινοτήτων**. Και, πέρα από ιδεοληψίες, **δεν υπάρχουν** ανθρώπινες κοινωνίες με 'ανώτερες' ή 'κατώτερες' επικοινωνιακές ανάγκες.
- Και στις πιο '**πρωτόγονες**' ακόμα κοινωνίες, **το πλέγμα των επικοινωνιακών σχέσεων αποδεικνύεται εξαιρετικά περίπλοκο** (βλ. Lévi-Strauss 1962), όχι λιγότερο απ' αυτό των μεταβιομηχανικών δυτικών κοινωνιών
- Αφετέρου γιατί και ως προς τις ευρύτερες δυνατότητες χρήσης τους είναι εκφραστικά ισοδύναμες καθώς έχουν πάντα ένα τρόπο (διαφορετικό, πολλές φορές, τρόπο) να πουν τα ίδια πράγματα

Όλες οι γλώσσες ίσες

- Ο θεωρητικός γλωσσολόγος είναι ένας άνθρωπος που **δε μισεί καμιά γλώσσα**.
- Προσπαθεί να **περιγράψει και κάποτε να εξηγήσει το γλωσσικό σύστημα** **όχι όμως να το ρυθμίσει απορρίπτοντας** κάποια στοιχεία του που τα συναντά στη ζωντανή γλώσσα και προκρίνοντας άλλα που ανήκουν απλώς στην ιστορία της.
- Οι **κανόνες** της σύγχρονης γλωσσολογίας είναι **περιγραφικοί** και **ερμηνευτικοί** της γλωσσικής πραγματικότητας, **όχι ρυθμιστικοί** της γλωσσικής συμπεριφοράς.
- Για τον επιστήμονα γλωσσολόγο **δεν υπάρχει 'γλωσσικό πρέπει**
- Η μεγάλη προσπάθεια του γλωσσολόγου είναι, μέσα στο τεράστιο πλέγμα των κοινωνικών φαινομένων που σχετίζονται με τη γλώσσα, **να εντοπίσει τον πυρήνα της, να μας πει τί είναι γλώσσα και τί δεν είναι γλώσσα**

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

ΤΙ ΆΛΛΟ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ Η ΓΛΩΣΣΑ;

Γλωσσική συνείδηση

- Η εκάστοτε **γλώσσα** λειτουργεί ως ένας **ισχυρός συνεκτικός ιστός** ανάμεσα στους ανθρώπους που τη μιλούν.
- Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στο εθνικό επίπεδο
- Ισχύει όμως και στο εσωτερικό των εθνικών κοινοτήτων, που δεν είναι τόσο ομοιογενείς όσο θέλουν συνήθως να δείχνουν.
- Για τη διατήρηση της στοιχειώδους ομοιογένειας, φροντίζει η επιβολή μιας **γλωσσικής νόρμας**, δηλαδή ενός **γλωσσικού πρέπει**, για την οποία **μεριμνά** μέσα από τους εκπαιδευτικούς μηχανισμούς η εκάστοτε **πολιτική εξουσία** (πβ. Χριστίδη 1999).
- Αυτή η ρύθμιση **δεν αγγίζει την ουσία της γλώσσας**, αφενός γιατί δεν τη γνωρίζει και αφετέρου γιατί δεν μπορεί να το κάνει

Γλωσσική συνείδηση

- Συνήθως αρκείται σε (επι)φαινόμενα που επιπλέουν στον αφρό της γλωσσικής θάλασσας, και στην ουσία αποτελεί μια *απλή ρύθμιση ύφους*
- Όμως όσοι κρατούν τα κλειδιά της ρύθμισης (δηλαδή τα κλειδιά της εξουσίας) έχουν στα χέρια τους και τη διάπλαση της *γλωσσικής συνείδησης των υποκειμένων της εκπαίδευσης*.
- Έχει να κάνει με τα *‘πρέπει’* και τα *‘μη’* της γλωσσικής χρήσης που καταλήγουν, για όσους δεν διδάσκονται επαρκώς το *επίσημο ύφος*, σε μια *ενοχοποίηση* της γλωσσικής τους ικανότητας, δηλαδή στη δημιουργία μιας *ένοχης γλωσσικής συνείδησης*.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

ΓΛΩΣΣΑ ΝΕΩΝ

Γλώσσα των νέων

- Αποτελεί μια τετριμμένη συνήθεια διάφοροι επιστημονικά άσχετοι, συνήθως από τη σφαίρα των λεγόμενων celebrities (πολιτικοί, δημοσιογράφοι, κοσμικοί, ...), να λοιδορούν τους νέους για την 'αγλωσσία' τους και να μαζεύουν με μίαν άγρια χαρά τα λεγόμενα 'μαργαριτάρια' από τα ταλαίπωρα σχολικά γραπτά.
- Αυτοί οι άσχετοι (μαζί τους, δυστυχώς, και αρκετοί εκπαιδευτικοί) **συγχέουν την 'αγλωσσία' με τα προβλήματα γραμματισμού.**
- Επίσης, όπως φαίνεται, επιμένουν να αγνοούν ότι **οι νέοι ασκούν τη δημιουργικότητά τους στο χώρο της γλώσσας επιδιώκοντας τη μεταξύ τους αλληλεγγύη** και ταυτόχρονα την διάκρισή τους και την πρόκληση προς τους 'βολεμένους' πατεράδες τους.

Γλώσσα των νέων

- Τα 'σφάλματα' που επιμένουν **είναι οι προάγγελοι της γλωσσικής εξέλιξης** δηλαδή του μετασχηματισμού του γλωσσικού συστήματος
- Φανταστείτε, για να πάρουμε ένα μόνο παράδειγμα, πόσο λάθος μπορεί να ακούστηκε για πρώτη φορά το *έδωκας εις τον ...* αντί του κλασικού *έδωκας τω ...* που ωστόσο μας έδωσε το *έδωσες στον* το οποίο και ο πιο αρχαιόπληκτος γραμματικός του σήμερα δεν θα μπορούσε να αποκηρύξει από την ομιλούμενη γλώσσα μας
- Στην **ευρηματικότητα** της νεανικής γλώσσας, στις λεκτικές **ακροβασίες** των διανοουμένων, στα **γλωσσικά ολισθήματα** των ανθρώπων των Μ.Μ.Ε., αλλά κυρίως στα 'σφάλματα' στα οποία πολλοί (και, όλο και περισσότεροι) από μας είμαστε επιρρεπείς παρά την παιδεία μας, κυοφορούνται οι συστηματικές αλλαγές της ελληνικής του κοντινού και του απώτερου μέλλοντος.

Γενικές θεωρίες

Η καταγωγή της γλώσσας

- **Θεϊκή**: ο Αδάμ έδωσε ονόματα στα ζωντανά πλάσματα του Θεού. Αιγύπτιοι: Θωθ / Ινδουιστές: Σαρασβάτι
- **Μονογενετική** : πύργος Βαβέλ/ μύθος Τολτέκων Μεξικού/ Ψαμμήτιχος (φαραώ Αιγύπτου) 7^{ος} αι. π.Χ.
- **Μιμητική/ ονοματοποιητική**: θεωρία bow-wow
- **Συναισθηματική**: κραυγές χαράς, πόνου, φόβου
- **Κοινωνική**: παραγγέλματα
- **Εκφραστική**: Jespersen, ο έρωτας ως το ισχυρότερο ερέθισμα για την ανάπτυξη της γλώσσας.

Προτεραιότητα του προφορικού λόγου

- **Ιστορική**: μόλις 6.000 χρόνια πριν η ανακάλυψη της γραφής
- **Βιολογική**: το παιδί πρώτα μαθαίνει να μιλάει και πολύ αργότερα να γράφει
- **Λειτουργική**: ευρύτερα διαδεδομένος ο προφορικός λόγος από τον γραπτό. Αναλφάβητοι ναι, άγλωσσοι όχι.
- **Δομική**: όλα τα συστήματα γραφής στηρίζονται σε μονάδες του προφορικού λόγου.

Τι είναι η γραμματική;

- **Νοητική γραμματική:** γνώση για τη γλώσσα που διαθέτουν οι ομιλητές στον εγκέφαλό τους, χωρίς να είναι γλωσσολόγοι (φθόγγοι/ σημασίες/ κανόνες)
- **Περιγραφική γραμματική:** το πρότυπο ή η περιγραφή αυτής της εσωτερικευμένης γνώσης που διατυπώνεται από έναν γλωσσολόγο

Για αυτό

- **Θεωρητικό και μεθοδολογικό πρότυπο** για την περιγραφή και την παρουσίαση της εσωτερικευμένης γνώσης της γλώσσας που έχουν κατακτήσει οι ομιλητές.

Είδη κανόνων: τύποι γραμματικής

- Κανόνες για την ορθή χρήση της γλώσσας (ρύθμιση): ρυθμιστική γραμματική
- Κανόνες για την τυποποίηση των χαρακτηριστικών μιας γλώσσας και την περιγραφή της γλωσσικής ικανότητας των ομιλητών της: περιγραφική γραμματική
- Κανόνες ως μηχανισμοί παραγωγής της γλώσσας (ερμηνεία της δομής και της λειτουργίας των στοιχείων μιας γλώσσας): ερμηνευτική γραμματική
- Κανόνες για την εκμάθηση και διδασκαλία μιας γλώσσας πέρα από τη μητρική: διδασκτική/ παιδαγωγική γραμματική

Καθολικές αρχές στη γλώσσα: η έννοια της «καθολικότητας» στη γραμματική

- Δουλειά του γραμματικού είναι να **ανακαλύψει** και **όχι να δημιουργήσει** τους νόμους που διέπουν μια γλώσσα.
- Οι νόμοι που διέπουν τις καθολικές ιδιότητες όλων των γλωσσών συνιστούν την **καθολική γραμματική**.

Noam Chomsky: Γενετική-Μετασχηματιστική Γραμματική

- Τα ανθρώπινα όντα γεννιούνται με ένα έμφυτο «προσχέδιο» γλώσσας: καθολική γραμματική.
- Στόχος της γλωσσολογικής θεωρίας να φωτίσει αυτές τις αρχές που χαρακτηρίζουν όλες τις ανθρώπινες γλώσσες και να αποκαλύψει το έμφυτο μέρος της γλώσσας.

Σύγχρονη Γλωσσολογία

1. Προτεραιότητα στον προφορικό λόγο
(έναντι γραπτού λόγου)

2. Περιγραφή
(έναντι ρύθμισης)

3. Συγχρονική προσέγγιση
(έναντι διαχρονικής προσέγγισης)

Γιατί η γλωσσολογία είναι σημαντική;

- Επειδή ασχολείται με βασικά ερωτήματα που ενδιαφέρουν από πάντα τον άνθρωπο...
1. **φιλοσοφικά** και **υπαρξιακά**
 2. **κοινωνικά** και **πολιτικά**
 3. **τεχνολογικά** και **αναπτυξιακά**
 4. ...και **προτείνει εφαρμογές** όπως: γραμματικές, λεξικά, γλωσσική διδασκαλία, λογοθεραπεία, ορθογραφικούς διορθωτές, γραμματικούς διορθωτές, συνθετική φωνή...

Γραμματική έρευνα (αρχαιότητα)

Γραμματική έρευνα στην αρχαιότητα

- Αναλογία και ανωμαλία

Θα αρχίσουμε την εξέταση βασικών σημείων της γραμματικής έρευνας κατά την αρχαιότητα με την επισήμανση μιας από τις διαμάχες που εμφανίστηκαν τότε σχετικά με τη γλώσσα και ειδικότερα με τη γραμματική. Ήταν η διαμάχη μεταξύ των υποστηρικτών της αναλογίας, των «αναλογικών», και των υποστηρικτών της ανωμαλίας, των «ανωμαλικών». Ο όρος «αναλογία» χρησιμοποιείται εδώ όπως στα μαθηματικά. Έτσι, κάποια στιγμή οι αρχαίοι σχημάτισαν αιτιατικές τριτοκλίτων σε -ην (αρχικά) και σε -αν (αργότερα), βάσει αναλογικών συλλογισμών. Παράδειγμα:

- όπως *Αλκιβιάδης : Αλκιβιάδην* έτσι και *Σωκράτης : Σωκράτην*. Αυτό σημαίνει ότι η εξίσωση *Αλκιβιάδης : Αλκιβιάδην = Σωκράτης : x*; είχε ως αποτέλεσμα τη νεότερη αιτ. *Σωκράτην*, την οποία αποδέχτηκαν οι μεταγενέστεροι γραμματικοί.

Με ανάλογο τρόπο σχηματίστηκαν αργότερα οι αιτιατικές των τριτοκλίτων σε -αν κατά τα πρωτόκλιτα:

- κατά το *ἡμέραν* έγινε το *νόκταν*,
- κατά το *χώραν* τα *Ελλάδαν*, *πατρίδαν*
- επίσης *μητέραν*, *πατέραν* κ.ά.

Οι γραμματικοί απέρριπταν τις αιτιατικές αυτές όπως και άλλους αναλογικούς τύπους:

Γραμματική έρευνα στην αρχαιότητα

Ο Αριστοτέλης πρόβαλλε την αναλογία, την ομοιομορφία, ενώ οι Στωικοί την ανωμαλία, την ανομοιομορφία. Κατά τον Αριστοτέλη, όσο κανονικότερο είναι ένα συμβατικό σύστημα επικοινωνίας όπως η γλώσσα τόσο λειτουργεί αποτελεσματικότερα. Οι Στωικοί όμως θεωρούσαν φυσική την έλλειψη απόλυτης κανονικότητας, υποστηρίζοντας ότι η ανωμαλία αποτελεί γνώρισμα της γλώσσας και ότι έπρεπε να δίνεται προσοχή στη γλωσσική χρήση όσο παράλογη κι αν φαίνεται. Οι δύο σχολές διαφωνούσαν για το αν χαρακτήριζε την Ελληνική η συστηματικότητα και η κανονικότητα ή αντίθετα η μη κανονικότητα. Ανάλογη διαφωνία υπάρχει και σήμερα για το αν χρειάζεται η πολυτυπία και ανομοιογένεια που εμφανίζεται συχνά στη Νέα Ελληνική, ιδίως εξαιτίας των λόγιων στοιχείων, π.χ. *γ' εν. θεωρούνταν, θεωρούταν, θεωρείτο* αλλά και *εθεωρείτο* (πβ. Χόρροκς, 2006/2012: 649-650). Οι αναλογικοί αναζητούσαν τις κανονικότητες των μορφολογικών παραδειγμάτων, χωρίς τις οποίες θα παρέμενε αφανής η κλίση των λέξεων. Αυτές οι κανονικότητες επίσης συνιστούν τη βάση κάθε προσπάθειας για σημασιολογική ταξινόμηση γραμματικών κατηγοριών, λ.χ. των αριθμών και των πτώσεων. Έτσι, το μορφολογικό μέρος της γραμματικής είναι κυρίως ο «*ἀναλογίας ἐκλογισμός*» (Διονύσιος ο Θράξ, *Τέχνη γραμματική*), δηλ. η ένταξη των λέξεων σε μορφολογικά παραδείγματα. Μερικοί αναλογικοί «διόρθωναν» τα ανώμαλα παραδείγματα με ομαλούς αλλά κατασκευασμένους τύπους ή με ομαλούς ομηρικούς και ιωνικούς τύπους:

- *Ζεός, Ζεΐ, Ζέα* (πλάγιες πτώσεις του *Ζεός*),
- *κύωνος* αντί *κυνός* ή *κῶς* αντί *κύων* κ.ά.⁶,
- *πολλός*, αιτ. και ουδ. *πολλόν*,
- *οἶδαμεν* αντί *ἴσμεν* κ.ά.

Γραμματική έρευνα στην αρχαιότητα

Η αττική, συντηρητικότερη από τις άλλες ιωνικές διαλέκτους, χρησιμοποιούσε πολλούς ανώμαλους τύπους όπως και τον δυϊκό αριθμό:

- ονομ.- αιτ. *τώ ἵπῳ*, γεν.- δοτ. *τοῖν ἵπποιν*,
- ἄμφῳ «αμφότεροι, και οι δύο», ἄμφοῖν,
- *λύετον* = *λύετε* ή *λύουσι* (όταν ο λόγος ήταν για δύο υποκείμενα) κ.ά.

Ωστόσο, οι αττικιστές δεν ήταν οι μόνοι «φύλακες της γλώσσας», αφού εντάσσονταν στο γενικότερο αρχαϊστικό κίνημα των χρόνων εκείνων, το οποίο επιχειρούσε να «αναστήσει» την ομηρική και άλλες διαλέκτους. Οι ακραίοι αναλογικοί, με αντίθετη, «προοδευτική», ρυθμιστική αντίληψη, δεν δίσταζαν να κατασκευάζουν ομαλούς τύπους, για να επιτύχουν την ομοιομορφία. Ωστόσο, η γλωσσική ρύθμιση είναι φαινόμενο πολύ παλαιότερο από τη ρωμαϊκή εποχή, καθώς συνδέεται με τη δημιουργία οργανωμένων, «γραφειοκρατικών», κοινωνιών, πβ. τη γλώσσα των πινακίδων της Γραμμικής Β και των δημόσιων επιγραφών των πόλεων από την κλασική εποχή και μετά:

- στις ιδιωτικές επιγραφές εμφανίζονται τύποι όπως *δέχε* = *δέχου*, *πίει* = *πίε* (προστ. του *πίνω*), *παῖς* = *παῖς* και στον Αριστοφάνη οι προστ. *ἔμβα*, *κατάβα* (!) όπως και ο μέλλ. *βαλλήσω* = *βαλῶ*.

Γραμματική έρευνα στην αρχαιότητα

Από την άλλη πλευρά, η αντιπαράθεση αυτή στην αρχαιότητα δεν ήταν απλώς μια διαμάχη χωρίς λόγο, που οφειλόταν στην άρνηση των δύο πλευρών να αναγνωρίσουν την ύπαρξη και αναλογιών και ανωμαλιών. Κάθε συζήτηση σχετικά με το τι χαρακτηρίζει τη γλώσσα συνδέεται με το ερώτημα ποια είναι τα ομαλά πρότυπα, τι αποτελεί γλωσσική ομαλότητα και τι συνιστά ανωμαλία. Λέγεται συνήθως ότι «η χρήση είναι ο κανόνας της ομιλίας/του λόγου» (λατ. *usus norma loquendi*, Οράτιος). Ωστόσο, στο ερώτημα ποια γλωσσική χρήση πρέπει να θεωρηθεί σωστή κάθε φορά δεν έχει ακόμη δοθεί απάντηση με καθαρώς γλωσσικά και γλωσσολογικά κριτήρια. Ο χαρακτηρισμός «καλή» ή «κακή» χρήση εξαρτάται «από τη γνώμη της πλειοψηφίας των μελών της γλωσσικής κοινότητας», σημειώνει ο Χαραλαμπίδης (1999³/2001: 147).

Γραμματική ανάλυση (αρχαιότητα)

Γραμματική ανάλυση

Η συμβολή των Αρχαίων στη γραμματική ανάλυση υπήρξε σημαντική, οι δε κατηγοριοποιήσεις και η ορολογία που υιοθέτησαν αποτελούν συχνά μέρος και του σημερινού γραμματικού εξοπλισμού, αν και έχουν διατυπωθεί αντιρρήσεις κυρίως για τα κριτήρια που χρησιμοποιήθηκαν.

Ήδη ο σοφιστής Πρωταγόρας τον 5ο αι. π.Χ. ασχολήθηκε με γλωσσικά θέματα, όπως με την ονοματική κατηγορία του γένους της Ελληνικής, ονομάζοντας σκεύη το τρίτο γένος, τα ουδέτερα. Ο Πλάτωνας εισήγαγε τη θεμελιώδη διάκριση της πρότασης σε ονοματικό και σε ρηματικό συστατικό (ὄνομα – ῥῆμα), σε υποκείμενο και κατηγορημα. Ο Αριστοτέλης πρόσθεσε τους συνδέσμους ως γραμματική κατηγορία, περιλαμβάνοντας σε αυτήν τους συνδέσμους, τα άρθρα, τις αντωνυμίες και ίσως τις προθέσεις, ονόμασε τα ουδέτερα τά μεταξύ ὀνόματα και ὅρισε τη λέξη ως συστατικό στοιχείο της πρότασης (μέρος λόγου) με δικό του νόημα.

Για τις διαφορές στη μορφή των λέξεων ο Αριστοτέλης χρησιμοποίησε τον όρο πτῶσις, με τον οποίο δήλωνε τις πλάγιες πτώσεις, τον συγκριτικό και τον υπερθετικό βαθμό, τα επιρρήματα σε -ως, τους ρηματικούς χρόνους πλην του ενεστώτα. Οι Στωικοί, πάντως, χρησιμοποίησαν τον όρο με τη σημερινή σημασία, διακρίνοντας μεταξύ του κανονικού τύπου ενός ονόματος (εὐθεία/ὀρθή πτώσις, όπου το πτώσις χρησιμοποιήθηκε καταχρηστικά) και των άλλων τύπων (πλάγιοι πτώσεις, επειδή θεωρήθηκαν αποκλίσεις από την ευθεία/ορθή πτώση, την ονομαστική).

Γραμματική ανάλυση

Πρώτοι ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης δημιούργησαν από τα λεξιλογικά μέσα της Ελληνικής μια μεταγλώσσα (metalanguage), μια ορολογία που περιγράφει τη γλώσσα: ὄνομα, ῥῆμα, πτώσις κ.λπ. Όσον αφορά στους Στωικούς, το έργο τους υπήρξε σημαντικότερο, αλλά δε διασώθηκε. Αύξησαν τις γραμματικές κατηγορίες, διακρίνοντας ὄνομα, ῥῆμα, σύνδεσμο, ἄρθρο και κοινά ονόματα – κύρια ονόματα. Μεταξύ άλλων καινοτομιών (πβ. τους όρους σημαῖνον και σημαινόμενον), προσδιόρισαν τους χρόνους του ρήματος και το ποιόν ενεργείας ή όψη/άποψη (aspect): παρατατικός παρωχημένος ἔγραφον, ἀόριστος παρωχημένος ἔγραψα, τέλειος ἐνεστώς (παρακείμενος, κατά τους Αλεξανδρινούς γραμματικούς, γέγραφα) κ.λπ.

Πρωταγόρας	Ονοματική κατηγορία του γένους
Πλάτωνας	Διάκριση της πρότασης σε ονοματικό και ρηματικό συστατικό
Αριστοτέλης	Σύνδεσμοι (σύνδεσμοι, ἄρθρα, αντωνυμίες, προθέσεις). Πτώσεις (πλάγιες πτ., συγκριτικός και υπερθετικός, επιρρήματα σε -ως, ρηματικοί χρόνοι, πλην ενεστώτα)
Στωικοί	Πτώσεις (ευθεία-πλάγια). Γραμματικές κατηγορίες, χρόνοι του ρήματος, ποιόν ενεργείας

Γραμματική ανάλυση

Οι αρχαίοι γραμματικοί δεν προχώρησαν στην ανάλυση της λέξης σε μικρότερες μονάδες με σημασία, μορφήματα, λ.χ. τρέχ-ω, ύπο-βάλλ-ω (λεξική και γραμματική σημασία), όπως έκαναν οι Ινδοί γραμματικοί, επειδή στην Αρχαία Ινδική οι λέξεις κατά την εκφορά συνενώνονται, με αποτέλεσμα τα όριά τους να είναι δυσδιάκριτα (φαινόμενα συμπροφοράς/συνεκφοράς, αρχ. ινδ. όρος *sandhi*, π.χ. *asvaḥ asti* «ἄππος ἐστί» → *asvasti*, πβ. νεοελλ. τον ψηλό [*to^mbziló*]). Την ανάλυση σε μορφήματα ακολούθησαν εν μέρει οι ιστορικοσυγκριτικοί και κυρίως οι δομιστές γλωσσολόγοι. Αντίθετα, οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι ανέλυαν τις λέξεις σε συλλαβές και σε γράμματα: τρέ-χω, τ-ρ-έ-χ-ω.

Οι Ρωμαίοι δε συνέβαλαν ιδιαίτερα στην ανάπτυξη της γραμματικής θεωρίας, καθώς ακολούθησαν, κατά κανόνα, τους Έλληνες, ενώ ουσιαστικότερη ήταν η συμβολή τους στη συστηματοποίηση της γραμματικής περιγραφής.

Γραμματική έρευνα σε αλεξανδρινούς χρόνους

Στην Αλεξάνδρεια εμφανίστηκε πλειάδα γραμματικών και φιλολόγων, μεταξύ των οποίων ο Αρίσταρχος ο Σαμόθραξ (3ος – 2ος αι.), ο οποίος θεωρείται ιδρυτής της ομηρικής φιλολογίας και έγραψε διάφορα γραμματικά έργα, τα οποία όμως δε διασώθηκαν.

Η πρώτη γραμματική περιγραφή της Ελληνικής που έχουμε είναι η *Τέχνη γραμματική*, αποδιδόμενη στον Διονύσιο τον Θράκα (περί το 100 π.Χ.), μαθητή του Αριστάρχου. *Τέχνη γραμματική* ήταν αρχικά η *τέχνη τοῦ γράφειν τε καὶ ἀναγινώσκειν, ἀλλιώς γραμματιστική* (Σέξτος ο Εμπειρικός) ή *μικρά γραμματική* (Βυζαντινοί σχολιαστές). Ο Γάλλος ελληνιστής Jean Lallot, που εξέδωσε, μετέφρασε και σχολίασε την *Τέχνη* (βλ. Μαγουλά, 1994), τη χαρακτηρίζει «μίνι» εγχειρίδιο, αφού σε λίγες σελίδες και παραγράφους δίνεται συνοπτική περιγραφή της δομής της Αρχαίας Ελληνικής, χωρίς όμως αναφορά στη σύνταξη.

Η στοιχειώδης περιγραφή της Ελληνικής που δίνεται στην *Τέχνη* θεωρήθηκε οριστική. Το βιβλίο μεταφράστηκε στην Αρμενική και εν μέρει στη Συριακή, απ' όπου φαίνεται ότι έγινε γνωστό στους Άραβες. Σχολιάστηκε από διάφορους Βυζαντινούς υπομνηματιστές και παρέμεινε επί αιώνες κλασικό έργο. Όπως μάλιστα αναφέρει ο Robins (1989: 52), έχει λεχθεί ότι δεν υπάρχει καμία σχεδόν αγγλική γραμματική που να μην οφείλει κάτι στον Διονύσιο. Το μικρό αυτό εγχειρίδιο αποτελεί τη βάση της παραδοσιακής/σχολικής/ρυθμιστικής γραμματικής, της οποίας κύρια χαρακτηριστικά είναι: α) η έμφαση στον γραπτό λόγο, που συνιστά την πρότυπη γλώσσα, τη «νόρμα», π.χ. νεοελλ. οδός, οδού, οδό, όχι οδό, γεν.-αιτ. οδός, και β) η περιγραφή οποιασδήποτε γλώσσας βάσει των δομικών σχημάτων των κλασικών γλωσσών και βάσει της παραδοσιακής γραμματικής ανάλυσης.

Πρώτη ελληνική γραμματική

«Τέχνη Γραμματική» Διονυσίου του Θρακός (100 π.Χ.)

- «**Γραμματική είναι η πρακτική γνώση των γενικών γλωσσικών χρήσεων των ποιητών και των πεζογράφων**»
Αποτελείται από 6 μέρη:
- Την ακριβή, με προσοχή στην προσωδία, **ανάγνωση**.
- Την **εξήγηση** των λογοτεχνικών εκφράσεων που υπάρχουν στα έργα.
- Τις **χρηστικές** σημειώσεις για τη **φρασεολογία** και το θέμα
- Την **ετυμολογία**
- Τη **διερεύνηση** για **αναλογικές** κανονικότητες
- Την **κρίση** των **λογοτεχνικών έργων**, πράγμα που αποτελεί το ευγενέστερο έργο της γραμματικής.

Πρώτη ελληνική γραμματική

Forbes, P.B.R. (1933). "Greek pioneers in philology and grammar". Classical Review[...]

- «Δεν υπάρχει κανένα εγχειρίδιο αγγλικής γραμματικής που να μην οφείλει κάτι στον Διονύσιο τον Θράκα».
- **Μέθοδος: παρατήρηση**
- **Υλικό: γραπτά** δόκιμων συγγραφέων
- **8 τάξεις** λέξεων (μέρη του λόγου) και ο **αριθμός διατηρήθηκε μέχρι το τέλος του Μεσαίωνα** στις γραμματικές περιγραφές της ελληνικής και της λατινικής.

8 τάξεις λέξεων: όνομα/ ρήμα/ μετοχή/ άρθρο/ αντωνυμία/ πρόθεση/ επίρρημα/ σύνδεσμος

Απολλώνιος ο Δύσκολος

Η σύνταξη αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης στο έργο *Περί συντάξεως* του Απολλωνίου του Δυσκόλου (2ος αι. μ.Χ.), της μεγαλύτερης αυθεντίας στη γραμματική, κατά τον Πρισκιανό.

Επίσης, αξίζει να επισημανθεί ότι η συντακτική προσέγγιση της γλώσσας σε δύο επίπεδα, την οποία εισήγαγε στη δεκαετία του 1950 ο Noam Chomsky, υπονοείται, έστω με ασαφή τρόπο, και στην ανάλυση των προτάσεων της παραδοσιακής σύνταξης, που έκανε λόγο για «διάλυσιν τῶν ἀμφιβόλων» (πβ. Μπαμπινιώτη, 1998²: 171). Χαρακτηριστικό «ἀμφίβολον» παράδειγμα αποτελεί η πρόταση *συνέβη ἐμέ φιλεῖν Τρύφωνα* «συνέβη εγώ να αγαπώ τον Τρύφωνα» αλλά και «συνέβη ο Τρύφωνας να αγαπά εμένα», την οποία παραθέτει ο Απολλώνιος (*Περί συντάξεως* Γ, § 85), σχολιάζοντάς την ως εξής: *προσνεῦον γάρ τό ἀπαρέμφατον ἀμφοτέραις ταῖς αἰτιατικαῖς οὐκ ἐμφανῆ καθίστησι τον ἐνεργοῦντα και τον ἐνεργούμενον* «διότι το απαρέμφατο, κλίνοντας προς τις δύο αιτιατικές, δεν φανερώνει αυτόν που ενεργεί και αυτόν που υφίσταται την ενέργεια». Οι προτάσεις τέτοιου τύπου, με δύο αιτιατικές να περιβάλλουν το απαρέμφατο, είναι, σε πολλές περιπτώσεις, αμφίσημες. Οι αιτιατικές μπορούν να λειτουργούν εναλλάξ, δηλ. να εννοούνται σε βαθύτερο επίπεδο ανάλυσης, σε *υποκείμενη* ή *βαθιά* δομή, ως αντικείμενα του κύριου ρήματος και υποκείμενα του παρεμφάτου, αφού την Ελληνική χαρακτηρίζει μεγάλη ελευθερία στη σειρά των όρων της πρότασης:

συνέβη ἐμέ φιλεῖν Τρύφωνα και συνέβη Τρύφωνα φιλεῖν ἐμέ.

Βυζαντινοί γραμματικοί

Οι Βυζαντινοί συνέχισαν τη μελέτη της γραμματικής και γενικότερα ασχολήθηκαν με διάφορα γλωσσικά θέματα. Μεταξύ άλλων, Πατέρες της Εκκλησίας, όπως ο Γρηγόριος ο Νύσσης και ο αδελφός του Μέγας Βασίλειος, απέρριπταν την υπόθεση ότι οι πρωτόπλαστοι μιλούσαν Εβραϊκά. Εξάλλου, ο Μέγας Βασίλειος κατηγορήθηκε από κάποιους ότι αρνείτο τη θεία πρόνοια, επειδή δεν πίστευε ότι ο Θεός είχε δημιουργήσει τα ονόματα όλων των πραγμάτων.

Ο «αναλογίας εκλογισμός» του Διονυσίου οδήγησε τους Βυζαντινούς στη σύνταξη ονοματικών και ρηματικών κλιτικών πινάκων, των κανόνων (οι πιο γνωστοί είναι αυτοί του Θεοδοσίου του Αλεξανδρέως, 5ος αι.). Σχετικά με την κλίση, πρέπει να σημειωθεί ότι αρκετοί γλωσσολόγοι θεωρούν τους λόγιους μοναχούς Μάξιμο Πλανούδη και Θεόδωρο Γαζή προδρόμους σύγχρονης θεωρίας, του τοπικισμού (localist theory). Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της θεωρίας αυτής οι έννοιες του τόπου είναι βασικότερες στη γραμματική ανάλυση των πτώσεων από άλλες: οι πτώσεις αντιτίθενται μεταξύ τους βάσει των τοπικών εννοιών της κίνησης από τόπο, της κίνησης σε τόπο και της στάσης σε τόπο, χωρίς να διακρίνονται σε αφηρημένες (γενική, δοτική, αιτιατική) και σε συγκεκριμένες (αφαιρετική, οργανική, τοπική)⁸.

Γραμματική έρευνα από Μεσαίωνα

Η προσέγγιση της γλώσσας την εποχή εκείνη στηρίχτηκε: α) στην αντίληψη ότι οι δύο κλασικές γλώσσες της Ευρώπης είναι οι τελειότερες, στις οποίες ενσαρκώνονται οι λογικές αρχές που ισχύουν για κάθε γλώσσα, και β) στην (εννοιο)λογική προσέγγιση της γλώσσας, η οποία υπολανθάνει ήδη από την κλασική εποχή. Σύμφωνα με την εννοιολογική γραμματική¹¹, η δομή της ανθρώπινης γλώσσας εκφράζει υποχρεωτικά ορισμένες έννοιες (καθολικές έννοιες/καθολικά). Η αφαιρετική πτώση, λ.χ., θα πρέπει να εμφανίζεται σε όλες τις γλώσσες, όπως ακριβώς συμβαίνει στη Λατινική, και γι' αυτό σε παλαιές γραμματικές της Αγγλικής υπάρχει αφαιρετική: from the table! Επίσης, η ευκτική της Αρχαίας Ελληνικής πρέπει να αναζητηθεί σε όλες τις γλώσσες. Βέβαια, στη Νέα Ελληνική, τη Λατινική κ.ά. η ευχή δε δηλώνεται γραμματικά, ως ρηματική έγκλιση, αλλά λεξιλογικά, περιφραστικά. Ασφαλώς η αντίληψη της καθολικότητας υπό αυτό το πρίσμα φαίνεται εσφαλμένη, διότι αν η παραδοσιακή γραμματική είχε ως πρότυπο τη Φινλανδική ή την Ουγγρική με τις δεκαπέντε και πλέον πτώσεις, όλες οι γλώσσες θα έπρεπε να διαθέτουν αυτόν τον αριθμό πτώσεων!

Γλωσσική μελέτη Μεσαίωνα

Η γραμματική εξακολούθησε να θεωρείται βοήθημα για την κατανόηση και το σωστό γράψιμο της Λατινικής, ενώ έγιναν αντικείμενο σοβαρής μελέτης η Αρχαία Ελληνική και η Εβραϊκή. Υπενθυμίζουμε στο σημείο αυτό ότι το έργο *Λόγος περί της ορθής προφοράς του λατινικού και ελληνικού λόγου* του Εράσμου συνέβαλε αποφασιστικά στο να καθιερωθεί στο εξωτερικό η λεγόμενη ερασμική προφορά της Αρχαίας Ελληνικής, καθώς η βυζαντινή-νεοελληνική προφορά θεωρήθηκε βάρβαρη! Διαπιστώνεται ότι την εποχή αυτή χαρακτήριζε η έντονη τάση να «διορθωθούν τα κακώς κείμενα» όχι μόνο στην Εκκλησία (πβ. προτεσταντικό κίνημα), αλλά και σε άλλους τομείς. Έτσι, αναπτύχθηκε ενδιαφέρον για τη σωστή εκφορά των εθνικών γλωσσών, οι οποίες δεν ήταν μόνο γραπτές αλλά και προφορικές, ενώ εξετάστηκαν οι σχέσεις της ορθογραφίας με την προφορά και εισήχθησαν ορθογραφικές μεταρρυθμίσεις. Παράλληλα, το γενικότερο ενδιαφέρον για τη μελέτη των ζωντανών ευρωπαϊκών γλωσσών, το οποίο είχε αρχίσει πριν από την Αναγέννηση, είχε ως αποτέλεσμα τη σύνταξη γραμματικών και λεξικών, πρωτίστως για τις γραπτές γλώσσες, τις γλώσσες των «καλών» συγγραφέων. Την εποχή αυτή σημειώθηκε, παράλληλα με την εμφάνιση του ανθρωπισμού, άνοδος τόσο του εθνικισμού όσο και της κοσμικής εξουσίας, η σχέση των οποίων έγινε βαθμιαία στενότερη.

Γλωσσική έρευνα 17^ο - 18^ο αιώνα

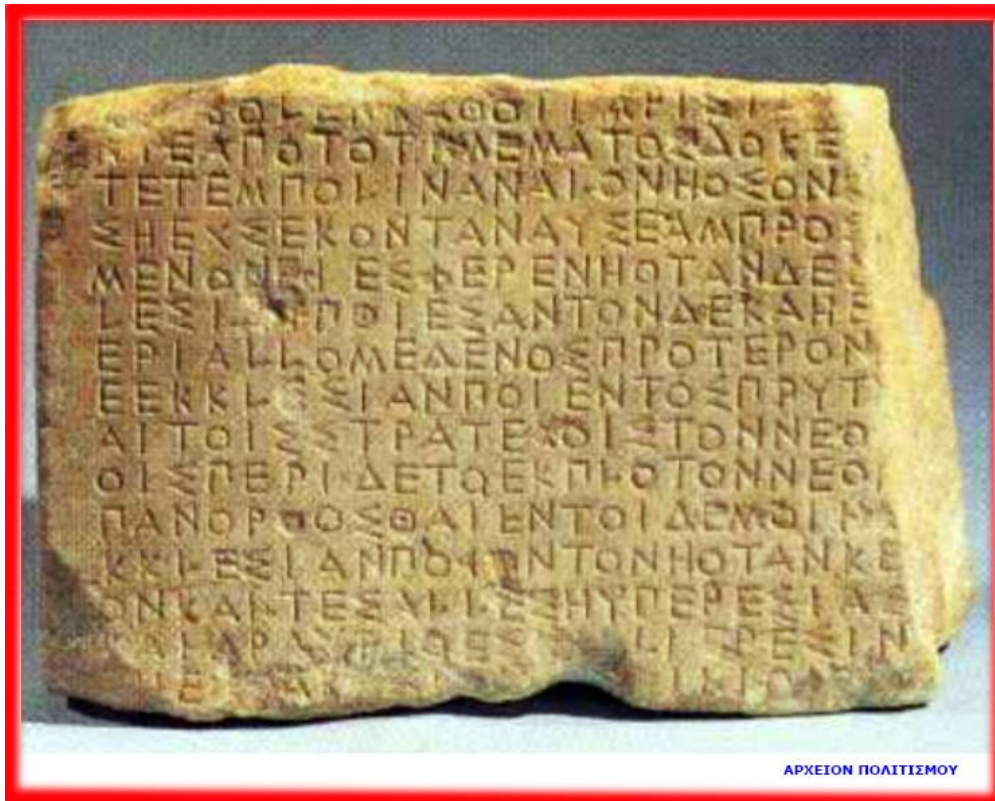
Επειδή, κατά το κοινώς λεγόμενο, «ο καιρός έχει γυρίσματα», τον 17ο και 18ο αι. αναβίωσαν τα ιδανικά των γραμματικών του Μεσαίωνα στις γενικές ή λογ(οκρα)τικές γραμματικές, που οι σημαντικότερες είναι:

- *Grammaire générale et raisonnée*, γνωστή ως γραμματική του Port-Royal, Παρίσι 1660 και
- *Hermes, or a philosophical inquiry concerning universal grammar* του James ή «Hermes» Harris, Λονδίνο 1751.

Οι γραμματικές αυτές ακολουθούσαν την κλασική παράδοση, χωρίς να προτείνουν νέες γλωσσικές θεωρίες. Οι γραμματικοί του Port-Royal είχαν ως βάση κυρίως τις απόψεις του περίφημου Γάλλου μαθηματικού και φιλοσόφου Καρτέσιου (Descartes) και θεωρούσαν ότι γραμματικά στοιχεία της Λατινικής, π.χ. οι έξι πτώσεις, υπάρχουν στις άλλες γλώσσες, τουλάχιστον ως λειτουργικά στοιχεία. Για τον λόγο αυτό, υπέθεταν ότι η Ελληνική διέθετε αφαιρετική, που συνέπιπτε με τη δοτική! (πβ. Robins, 1989: 169). Όσον αφορά στον J. Harris, «αναζητούσε στον Αριστοτέλη τις φιλοσοφικές βάσεις της γραμματικής» (Robins, 1989: 209), όπως προκύπτει, μεταξύ άλλων, από τον ορισμό της λέξης και της πρότασης.

Πριν ξεκινήσουμε...

- Η ελληνική γλώσσα έχει πορεία γραπτής συνέχειας 3.000 χρόνων

Μπορείτε να απαντήσετε;

Ε. Τι σήμαινε παλιά η λέξη «άλογο»;

Α. Ζώο

Β. ίππος

Μπορείτε να απαντήσετε;

Ε. Τι σήμαινε παλιά η λέξη «άλογο»;

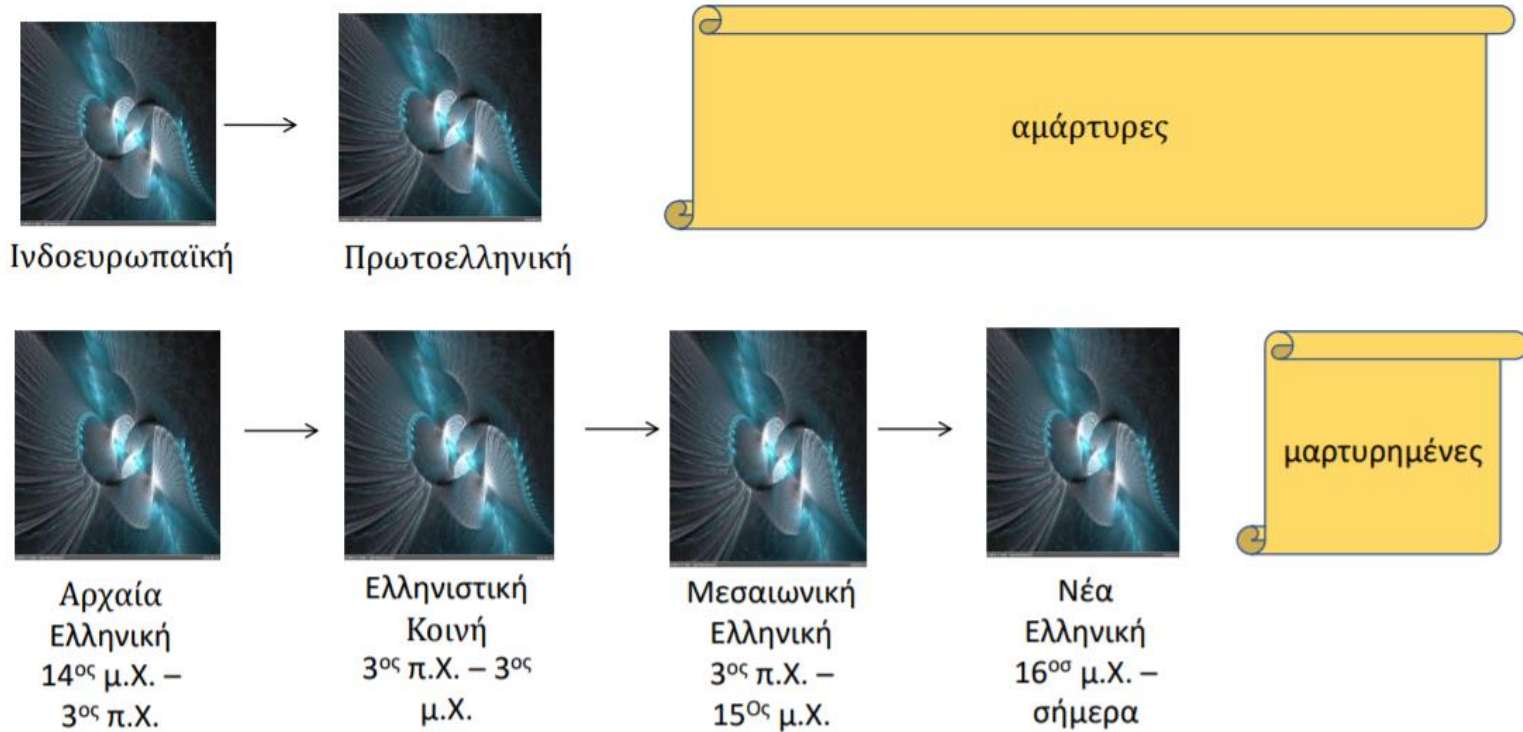
Α. Ζώο

Β. ίππος

Γιατί;

- Η λέξη «άλογο» κάποτε σήμαινε γενικά «ζώο» ενώ σήμερα είναι η κοινή λέξη για τον «ίππο».
- Δηλαδή, η σημασία της υπέστη στένωση.
- Οι σημασίες των λέξεων, όπως και άλλα πράγματα στη γλώσσα, αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου.

ΦΑΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΑΠΟ Α.
ΦΛΙΑΤΟΥΡΑ

Βασικές Ινδοευρωπαϊκές γλώσσες

Βασικές ινδοευρωπαϊκές γλώσσες

- ❖ **Γλώσσες Ανατολίας:** Χεττιτική, Λυδική, Λουβική, Λυκική, Καρική, Παλαική (εξαφανισμένες)
- ❖ **Ινδοϊρανικές:** Ινδικές (λ.χ. Σανσκριτική, Χίντι/Ουρντού, Πάλι, Μπενγκάλι, Μαράτι κ.λπ.) και Ιρανικές (λ.χ. Αβεστική, Περσική, Τατζικική, Κουρδική κ.λπ.), Δαρδικές, Νουριστάνι
- ❖ **Ελληνική** (διάλεκτοι: Καππαδική, Κατωιταλική, Κρητική, Κυπριακή, Ποντιακή, Ρωμανιώτικη ή Γεβανική, Τσακωνική)
- ❖ **Ιταλικές:** Λατινική, Οσκανική, Φαλισκανική, Σαβινική κ.α. (εξαφανισμένες) → Ρομανική → Νεολατινικές/Ρομανικές: Σαρδηνιακή, Κορσικανική, Ιταλική, Ισπανική, Πορτογαλική-Γαλικιανή, Γαλλική, Καταλανική-Προβηγκιανή, Ρουμανική, Αρωμουνική <βλάχικη>, Μογλενίτικη
- ❖ **Κελτικές:** Βρυθωνική (Βρετονική, Κορνουαλική, Ουαλική) και Γαελική (Σκωτσέζικη Γαελική, Ιρλανδική, Μανξ)
- ❖ **Γερμανικές:** Ανατολικές (Γοτθική), Βόρειες ή Σκανδιναβικές (Δανική, Σουηδική, Φεροϊκή, Ισλανδική, Γιάμτσα, Νορβηγική, Νορν), Γερμανικές (λ.χ. Αγγλική, Σκωτική, Γίνγκλις, Σατερφρίζις, Φράνκις, Γερμανική, Φρισική, Αφρικάανς, Ολλανδική, Φλαμανδική, Ζίους, Άχτερχεκς, Ντρεντς, Γκρόγκινς, Σαξονική, Πλαουτντίετς, Σαλλανδική, Στέλλινγκβερφς, Τβεντς, Βέλουβς, Βεσφαλική).
- ❖ Αρμενική
- ❖ **Τοχαρική** (εξαφανισμένη)
- ❖ **Βαλτοσλαβικές:** Βαλτικές (Λετονική, Λιθουανική, Παλαιά Πρωσική/εξαφανισμένη) και Σλαβικές (Ρωσική, Ουκρανική, Λευκορωσική, Ρουθηνική,, Τσεχική, Σλοβακική, Σορβική, Πολωνική, Πομερανική, Σιλεσική, Σερβική, Κροατική, Βοσνιακή, Μαυροβουνιακή, Βουλγαρική, Σλαβομακεδονική)
- ❖ **Αλβανική** (δύο διάλεκτοι: γκεκική στη βόρεια Αλβανία και τοσκική στη νότια Αλβανία).

Προελληνική

- Οι ινδοευρωπαϊοί κατέβηκαν στον ελλαδικό χώρο κατά κύματα (πρόκειται για τα γνωστά φύλα: Ίωνες, Αιολείς, Δωριείς) περίπου από το 2500-1500 π.Χ.
- Ερχόμενοι στον Ελλαδικό χώρο, συνάντησαν αυτόχθονες. Από τη γλώσσα τους, την προελληνική, εισήλθαν δάνεια, κυρίως λέξεις πολιτισμού και τοπωνύμια με συγκεκριμένα επιθήματα:
 - ✓ Λέξεις:
 - (α) Ανθρωπωνύμια: Αχιλλεύς, Θησεύς, Οδυσσεύς,
 - (β) Θεωνύμια: Αθηνά, Ήφαιστος, Αφροδίτη,
 - (γ) Αρχιτεκτονικοί όροι/Μέταλλα: πύργος, γέφυρα, σίδηρος, χαλκός,
 - (δ) Λέξεις πολιτισμού: δάφνη, θάλασσα, άναξ, ξίφος κλπ.
 - ✓ Τοπωνύμια:
 - (α) σε -νθός: Ζάκυνθος, Κόρινθος,
 - (β) σε -σ(σ)ός/-σ(σ)α: Ιλισ(σ)ός, Κηφισ(σ)ός, Λάρισ(σ)α,
 - (γ) -μνος / -μνα: Κάλυμνος, Ρέθυμνο.

Αρχαία Ελληνική

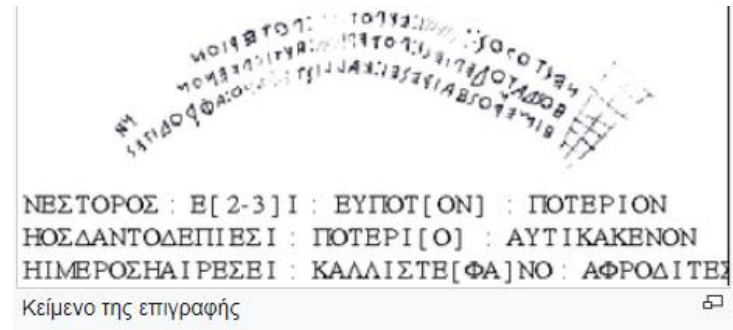
- Η **αρχαία ελληνική αποτελεί την πρώτη μαρτυρημένη φάση** της ελληνικής γλώσσας. Ομιλούνταν την **αρχαϊκή** και την **κλασική** περίοδο, δηλαδή από τον 16^ο αι. π.Χ. έως και τον 3^ο αι. π.Χ., αν και η **μυκηναϊκή** (1600-1200 π.Χ.) και η **ομηρική** γλώσσα (1200-800 π.Χ.) κατά πολλούς **αποτελούν ξεχωριστές υποπεριόδους**.
- Κείμενά της καταγράφονται τόσο με **συλλαβικό αλφάβητο**, τη λεγόμενη **γραμμική Β'**, όσο και με αλφαβητικό. Το παλαιότερα μνημεία χρονολογούνται μεταξύ 16^{ου} και 13^{ου} αι. π.Χ. και αφορούν επιγραφές πήλινων πινακίδων της κρητομυκηναϊκής διαλέκτου σε γραμμική Β' με **διοικητικό και οικονομικό περιεχόμενο**.
- Οι πρώτες μαρτυρίες σε αλφαβητική γραφή αποτελούν οι επιγραφές στο *Ποτήρι του Νέστορα* και στο *Κανάτι της Διπύλου*.
- Η αρχαία ελληνική γράφτηκε με διάφορα είδη **αλφαβήτων**, σε μεγαλογράμματη γραφή, χωρίς κενά αλλά και χωρίς πνεύματα και τόνους. Τα εν λόγω σημάδια εισήχθησαν πολύ αργότερα από τους Αλεξανδρινούς Γραμματικούς.

Ποτήρι του Νέστορα

- Πρόκειται για μία από τις πιο παλιές επιγραφές που έχουμε στη διάθεσή μας. Είναι γραμμένη βουστροφηδόν[2], οι λέξεις χωρίζονται και αποτελείται από τρεις στίχους. Ο πρώτος στίχος είναι σε ιαμβικό τρίμετρο, ενώ οι στίχοι 2 και 3 είναι σε δακτυλικά εξάμετρα. [3]

- ΝΕΣΤΟΡΟΣ : Ε...: ΕΥΠΟΤ[ΟΝ] : ΠΟΤΕΡΙΟ[Ν]
- ΗΟΣΔΑΤΟΔΕΠ[ΙΕ]ΣΙ : ΠΟΤΕΡΙ[Ο] : ΑΥΤΙΚΑΚΕΝΟΝ
- ΗΙΜΕΡ[ΟΣ] : ΗΑΙΡ]ΕΣΕΙ : ΚΑΛΛΙΣΤ[ΕΦΑΝ]Ο : ΑΦΡΟΔΙΤΕΣ

- Μεταγραφή
- «Νέστορος [εἰμί] εὔποτον ποτήριον
- ὃς δ' ἂν τοῦδε πῆσι ποτηρίου αὐτίκα κῆνον
- ἕμερος αἰρήσει καλλιστεφάνου Ἄφροδίτης»

- Απόδοση
- Είμαι το καλόπιστο ποτήρι του Νέστορος•
- όποιος πιεί από τούτο το ποτήρι αμέσως θα τον
- καταλάβει ο πόθος της καλλιστέφανης Αφροδίτης

Αρχαίες διάλεκτοι

- Η ΑΕ ήταν στην πραγματικότητα μία ομάδα δεκάδων γεωγραφικών διαλέκτων, μεταξύ των οποίων ανήκουν οι βασικότερες διαλεκτικές ομάδες της **αττικοϊωνικής**, της **αιολικής** και της **δωρικής**.
- Οι διάλεκτοι **δεν είχαν μόνο γεωγραφικό χαρακτήρα** αλλά και **λογοτεχνικό**, αφού συγκεκριμένα λογοτεχνικά είδη συνδέθηκαν με συγκεκριμένη διάλεκτο, λ.χ. η **λυρική ποίηση με την αιολική** διάλεκτο και η **ελεγεία με την ιωνική** διάλεκτο.
- Η συντριπτική πλειονότητα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας προέρχεται από την αττική διάλεκτο λόγω της ανάπτυξης των επιστημών και της φιλοσοφίας.
- Για τις άλλες διαλέκτους έχουμε λιγότερες μαρτυρίες είτε **άμεσες**, λ.χ. **χορικά στις αρχαίες τραγωδίες γραμμένα στη δωρική διάλεκτο**, **ιωνική διάλεκτο στον Ηρόδοτο**, επιγραφές, μικρά κείμενα κυρίως νομικού ή εμπορικού χαρακτήρα (πβ. μεταξύ άλλων τους νόμους της Γόρτυνας για την αρχαία κρητική και το Ψήφισμα της Τεγέας για την αρχαία αρκαδική), είτε **έμμεσες**, όπως την αναφορά δωρικών στοιχείων από τον Αριστοφάνη για σκωπτικούς λόγους, λ.χ. ναι τω σιώ «μα τον Θεό».

Χαρακτηριστικά διαλέκτων

- ❖ **Αιολική:** αναβιβασμό τόνου, λ.χ. *πόταμος*, φαινόμενα αφομοίωσης αντί για αναπληρωματική έκταση, λ.χ. **εσμι* > *έμμι* αντί του αττικού *είμι* και διατήρηση του μακρού -α, λ.χ. Θεσσαλ. *Ελλάνουν* = Ελλήνων.
- ❖ **Ιωνική:** αναύξητους τύπους, λ.χ. *Δεινομένεος*, και τροπή του μακρού -α σε -η και μετά από ρ ή φωνήεν, λ.χ. *οίκιη*, *ιερή*. Η αττική είχε τα λεγόμενα αττικόκλιτα, λ.χ. *λεώς* αντί *λαός*.
- ❖ **Δωρική/Βορειοδυτική:** διατήρησαν περισσότερο το δίγαμμα F (ημίφωνο περίπου σαν το σημερινό w της αγγλικής), λ.χ. *Φαναξ*, όπως και το μακρό -α, λ.χ. *μάτηρ* = *μήτηρ*, ενώ σε κάποιες ποικιλίες (π.χ. λακωνική) εμφάνιζαν ρωτακισμό του /s/, π.χ. λακων. *γαΦεργόρ* = γεωργός (χαρακτηριστικό που επιβιώνει σήμερα στα Τσακωνικά).

Προφορά

- ❖ Η ΑΕ είχε τελείως διαφορετική προφορά από τη σημερινή (**ερασμική προφορά**).
- ❖ **Ενδείξεις** για την προφορά αποτέλεσαν οι ηχομιμητικές λέξεις, λ.χ. βῆ βῆ (για τα πρόβατα), η προσαρμογή των δανείων της ελληνικής στη λατινική και αντίστροφα, λ.χ. Φαίδρα > Phaedra, οι μεταπτώσεις στην κλίση ονομάτων/ρημάτων, λ.χ. λείπω/λέποιπα/ἔλιπον, οι γραφηματικές ενδείξεις, λ.χ. ΠΗ, ΚΗ, ΤΗ στο αλφάβητο της Νάξου, και τα πνεύματα, λ.χ. ὄρος/ὄρος.
- ❖ **Απολιθώματα** αυτής της αρχικής προφοράς συναντά κανείς σήμερα κυρίως στις νεοελληνικές διαλέκτους, όπως την διπλή προφορά των συμφώνων στα δωδεκανησιακά, λ.χ. αλλά [alla], την προφορά του δ ως d, λ.χ. δέντρο < ΑΕ δένδρον, και λέξεις με την προφορά του υ ως [ü] στα κυμαϊκά, λ.χ. άχιουρα, κιουρά κ.λπ.
- ❖ Η ΑΕ είχε **μουσικό τονισμό**, διάκριση μακρών και βραχέων και τονικούς νόμους, όπως τον νόμο της τρισυλλαβίας, σύμφωνα με τον οποίο ο τόνος δεν μπορούσε να ανέλθει πάνω από την τρίτη συλλαβή από το τέλος.

Πίνακας προφοράς

ΣΥΜΦΩΝΑ	<ul style="list-style-type: none">Β, Δ, Γ [b, d, g], Φ, Θ, Χ [p^h, t^h, k^h], Ζ [zd], ΤΤ/ΣΣ (προελληνικό) ως σίζων φθόγγοςΥπήρχε διάκριση μόνο ουρανικού και υπερωϊκού [k]
ΦΩΝΗΝΤΑ	<ul style="list-style-type: none">Η [e:] ανοικτό και Ω [o:] ανοικτό μετά το ευκλείδειο αλφάβητοΥ [u] και στη συνέχεια στην κλασική περίοδο [ü]
ΗΜΙΦΩΝΑ	<ul style="list-style-type: none">Δασεία [h] ως Η πριν το ευκλείδειο αλφάβητοΔίγαμμα [w] ως F
ΔΙΦΘΟΓΓΟΙ (διφθογγική προφορά)	<ul style="list-style-type: none">Βραχυδίφθογγοι: ΑΕ, ΕΙ, ΟΙ, ΟΥ, ΥΙ [ai, ei, oi, ou, ui] (με βραχύ προτακτικό στοιχείο)Μακροδίφθογγοι: ΑΕ, ΗΙ, ΩΙ, ΩΥ, ΥΙ [a:i, e:i, o:i, o:u, u:i] (με μακρό προτακτικό στοιχείο)Τα ει, οι ως αποτέλεσμα συναίρεσης προφέρονταν ως [e:] κλειστό και [o:] κλειστό αντίστοιχα

Αλφάβητο

- ❖ Το αλφάβητο που χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα στην ελληνική είναι το Ευκλείδειο. Καθιερώθηκε στην Αττική το 403 π.Χ. κατ' υιοθέτηση του αλφαβήτου της ανατολικής ιωνικής, που χρησιμοποιούσαν στα βορειοδυτικά παράλια της Μ. Ασίας
- ❖. Οι Έλληνες παρέλαβαν το αλφάβητο από τους Φοίνικες μεταξύ 11^{ου} και 9^{ου} αι. π.Χ. με 21 γραφήματα και το μετεξέλιξαν, καθώς από συμφωνογραφικό (είχε μόνο με σύμφωνα) το έκαναν φωνολογικό, τροποποιώντας συμφωνικά γραφήματα για φωνήεντα και δημιουργώντας νέα (Ξ, Φ, Χ, Ψ, Ω).
- ❖ Στην αρχαία ελληνική υπήρχαν πολλές τοπικές παραλλαγές αλφαβήτων, ανάλογα με τις διαλέκτους, οι οποίες ταξινομούνται σε τέσσερις ομάδες: πράσινη, ερυθρά, ανοικτή γαλάζια και μπλε.
- ❖ Το λατινικό αποτελεί εξέλιξη του χαλκιδικού αλφαβήτου και τα περισσότερα ευρωπαϊκά αλφάβητα συνιστούν εξέλιξη του λατινικού.

Τα γραφήματα του ελληνικού αλφαβήτου που εκφράζουν συμφωνικούς φθόγγους είναι εικοσιοκτώ: <Β, Γ, Δ, Ζ, Θ, Κ, Λ, Μ, Ν, Ξ, Π, Ρ, Σ, Τ, Φ, Χ, Ψ, ΝΤ, ΜΠ, ΓΚ, ΓΓ, ΤΖ, ΤΣ>

Μορφοσύνταξη

- ❖ Η μορφολογία ήταν πλουσιότερη από τη ΝΕ, λ.χ. η ευκτική δηλωνόταν με τα -(ο)ι-/- (α)ι-, λ.χ. λύ-οι-μι, η απομάκρυνση/στάση/κίνηση από/σε τόπο με το -ι της δοτικής, λ.χ. πατρ-ί, ο παρακείμενος με αναδιπλασιασμό, λ.χ. λέ-λυ-κα, και το παρελθόν με αύξηση, λ.χ. ἔλεγον.
- ❖ Στην κλίση παρατηρείται ποικιλία φωνηέντων (βαθμίδες), λ.χ. πατηρ ~ πατερ ~ πατρ ~ πατρα.
- ❖ Η σύνταξη προέβλεπε την ύπαρξη **απαρεμφάτων** και η **σειρά των όρων** ήταν πολύ διαφορετική απ' ότι σήμερα, λ.χ. το ρήμα συνήθως τοποθετούνταν στο τέλος της πρότασης.

Ελληνιστική κοινή

Η γλώσσα των ευαγγελίων
είναι η γλώσσα που
μιλούσε ο λαός.

Οι πάπυροι είναι χρήσιμες
πηγές για τη μελέτη της
ελληνιστικής κοινής.

Προσδιορισμός - πηγές

- ❖ Εκτείνεται από το 300 π.Χ. έως το 300 μ.Χ. (κατ' άλλους ως το 600 μ.Χ.). Δημιούργησε τη βάση για τη διαμόρφωση της νέας ελληνικής.
- ❖ Είναι ένας ενιαίος γλωσσικός κώδικας (παρά τις ποικιλίες που δημιουργήθηκαν) ως αποτέλεσμα της συγχώνευσης της αρχαίας ελληνικής διαλεκτικής ποικιλίας με βάση την αττική διάλεκτο ως γλώσσα γοήτρου και γλώσσα του εμπορίου και της διοίκησης/οικονομίας.
- ❖ Προέκυψε ως ανάγκη λόγω των κατακτήσεων του Μ. Αλεξάνδρου, της δημιουργίας των ελληνιστικών βασιλείων και της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας από τη στιγμή που μεγάλοι πληθυσμοί έπρεπε να συνεννοηθούν κάτω από μια επίσημη γλώσσα. Παράλληλα, η ελληνιστική κοινή αποτέλεσε τη **lingua franca** (γλώσσα εμπορίου/διοίκησης) της εποχής, αφού πολλοί τη μάθαιναν ως δεύτερη γλώσσα.
- ❖ Οι βασικές πηγές της δημόσιας/καθημερινής γλώσσας του λαού αποτελούν τα κείμενα της Καινής Διαθήκης (λ.χ. τα Ευαγγέλια), τα κείμενα των παπύρων, πολλά από τα οποία ήταν ολιγογράμματα, βοηθώντας να διαπιστώσουμε τις γλωσσικές αλλαγές, οι αναφορές της ρυθμιστικής γραμματείας (βλ. παρακάτω στον αττικισμό) και οι λαϊκές επιγραφές σε αγγεία.

Φωνολογικές αλλαγές

- ΣΥΜΦΩΝΑ: $p^h, t^h, k^h > f, \theta, \chi$, διάσπαση των $/k/, /x/, /g/, /\gamma/$ σε υπερωικά και ουρανικά, απώλεια ποσότητας και μουσικού τονισμού, εισαγωγή του $[z]$, οριστική απώλεια της δασείας και του F .
- ΔΙΦΘΟΓΓΟΙ: ολοκλήρωση του μονοφθογγισμού των διφθόγγων, λ.χ.:
 - ✓ ει: $ei > \bar{e}$ κλειστό (6^{ος} - 4^{ος} αι. π.Χ.) $> i$ (ελληνιστική κοινή)
 - ✓ ου: $ou > \bar{o}$ κλειστό (6^{ος} - 4^{ος} αι. π.Χ.) $> u$ (ως την Ελληνιστική Κοινή)
 - ✓ αι: $ai > ae$ (από 5^ο αι. π.Χ.) $> \bar{e}$ ανοικτό (από 3^ο τον αι. π.Χ.) $> e$ (ήδη από το 150 π.Χ.)
 - ✓ οι: $oi > oe$ (από 5^ο π.Χ.) $> \ddot{u}$ (από τον 3^ο π.Χ.) $> i$ (ως τον 10ο αι. μ.Χ.)
 - ✓ υι: $ui > u$ με σίγηση του υποτακτικού στοιχείου, οπότε ακολουθεί την προφορά του u
 - ✓ αυ, ευ: $au, eu > av/en, af/ef$ (άρχισε τον 3^ο π.Χ. αι.).

Μορφοσυντακτικές αλλαγές

- Μεταπλασμός των ανώμαλων ουσιαστικών σε -ιον και των αττικόκλιτων, λ.χ. οὔς > ὄτιον, λεώς > λαός
- Εξομάλυνση των παραθετικών και των σιγμόληκτων, λ.χ. θᾶττον > ταχύτερος, γήρως (γενική) > γήρατος
- Απώλεια του δυϊκού
- Αντικατάσταση λέξεων, λ.χ. ναῦς > πλοῖον.
- Περιορισμός της δοτικής και αντικατάσταση από γενική/αιτιατική και κυρίως εμπρόθετους προσδιορισμούς
- Δήλωση χρόνων και εγκλίσεων φράσεις ως εξής:

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	εἰμί + μετοχή ενεστώτα, λ.χ. εἰμί λέγων
ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ἔχω + απαρέμφατο αορίστου/ἔσομαι + μετοχή ενεστώτα/ μέλλω + απαρέμφατο/θέλω + απαρέμφατο αορίστου, θέλω ἵνα + υποτακτική, λ.χ. ἔχω/μέλλω/ἔσομαι/θέλω γράψαι, θέλω ἵνα γράψω
ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ/ ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟ Σ	εἰμι/ἦν + μετοχή (παθητικού) παρακειμένου/αορίστου, λ.χ. εἰμί/ἦν πεποηκώς/ποιήσας/πεποημένος/ποιηθείς/ποιήσας
ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ	ἵνα/ινά + υποτακτική, λ.χ. βούλομαι ἵνα ἔλθω
ΕΥΚΤΙΚΗ	ἔχω/εἶχον + απαρέμφατο και αργότερα να + υποτακτική ενεστώτα/αορίστου ή οριστική αορίστου
ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	ἄφες + υποτακτική, λ.χ. ἄφες ἴδωμεν.

Μεσαιωνική ελληνική

- Η Κοινή αχρηστεύει πλήθος από τα χαρακτηριστικά της αρχαίας και οδηγεί στη Νέα Ελληνική.
- 4^{ος} -15 αι. μ.Χ.: περίοδος πτωχή σε γλωσσικές πηγές .
- **Πρώιμη περίοδος:** 4^{ος} -11^{ος} αι. μ.Χ.: κοινή προφορική γλώσσα του βυζαντινού ελληνισμού.
- **Ώψιμη περίοδος:** 12^{ος} -15^{ος} αι. μ.Χ.: διαμόρφωση και αρχές της Νέας ελληνικής γλώσσας κατά τους τελευταίους βυζαντινούς αιώνες
- Το σημαντικό είναι ότι η **εξέλιξη της γλώσσας** αλλά και διάφορες **κοινωνικοπολιτικές και ιστορικές συνθήκες** (λ.χ. κατακτήσεις, σταυροφορίες, μισθοφόροι, φραγκοκρατία/βενετοκρατία, κατάλυση γλωσσικού κέντρου, επιβολή της λατινικής ως επίσημης γλώσσας) **ευνόησαν τη διάσπαση σε διαλέκτους και τον δανεισμό.**
- Τα κείμενα **παρουσιάζουν αστάθειες και έντονη ποικιλότητα** ανάλογα με την ιδεολογία/μόρφωση του συγγραφέα και τις επιδράσεις των τοπικών ιδιωμάτων (λ.χ. επτανησιακά, κρητικά κλπ.).
- Σημαντικός είναι **ο δανεισμός κυρίως από τις δυτικές γλώσσες** και τα αραβικά, όπως όροι της ναυτιλίας από την ιταλοβενετική (λ.χ. γαλέρα), ενώ κάνουν την εμφάνισή τους και τα πρώτα τουρκικά δάνεια.

Φωνολογικές αλλαγές

- **Ιωτακισμός** που ολοκληρώνεται τον 10^ο αι. μ.Χ. και οδηγεί στη μετατροπή του φωνηεντικού συστήματος σε πενταμελές (a, e, i, o, u)
- **Ημιφωνοποίηση/συνίζηση** των [i, e] πριν από φωνήεν συχνά συνοδεία ουρανικοποίησης, λ.χ. μηλέα > μηλιά, χωρίον > χωριό κλπ. (πλην κάποιων δανείων, λ.χ. καμπανία),
- Μετατροπή **του τονισμού σε δυναμικό** με βάση την ένταση της φωνής
- Σταδιακή **απώλεια του ληκτικού -v**, λ.χ. δρόμο
- **Απλοποιήσεις σε φωνηεντικές ακολουθίες** που οδήγησαν σε απώλεια κλιτικών/παραγωγικών επιθημάτων, λ.χ. Αντώνιος > Αντώνης, τυρ-ί-ον > τυρί-0
- **Αποβολή του αρκτικού άτονου φωνήεντος**, λ.χ. τὸ ὀμμάτιον > τὸ μάτι.

Μορφοσυντακτικές αλλαγές

Όνομα:

- ✓ Απορρόφηση των τριτόκλιτων από τα πρωτόκλιτα και τα δευτερόκλιτα, λ.χ. ταμίας-ταμία-ταμία(ν) και ήμέρα-ήμερες
- ✓ Ενίσχυση των ανισοσύλλαβων, λ.χ. πατέρ-ες > πατεράδ-ες
- ✓ Γέννηση των ουδετέρων σε -ι, λ.χ. παιδ-ίον > παιδί-ο.

Ρήμα:

- ✓ Συγχώνευση μέσης και παθητικής φωνής
- ✓ Μεταπλασμός πολλών ρημάτων, λ.χ. κόπτω > κόβω, δηλῶ > δηλώνω, ἀλλάττω → ἀλλάζω, πλάσσω > πλάθω, λύω > λύνω
- ✓ Δημιουργία δύο βασικών θεμάτων (ενεστωτικό και αοριστικό: ενεργητικό και παθητικό), λ.χ. χαν-/χασ-/χαθ-
- ✓ Περιφραστική λειτουργία των χρόνων με τη χρήση βοηθητικών ρημάτων (μέλλοντας/παρακείμενος/ υπερσυντέλικος), λ.χ. θέλω γράψαι, έχω/είχα γράψαι.

- Από τη μεσαιωνική κοινή έχουν ήδη ξεχωρίσει οι διάφορες νεοελληνικές διάλεκτοι. Ο κοινός προφορικός λόγος διαπλάσσεται κυρίως στα αστικά κέντρα του ελεύθερου κράτους
- Έναν αιώνα μετά την άλωση (μέσα 16ου αι. μ.Χ.): Γραμματική της κοινής των Ελλήνων γλώσσας από τον Νικόλαο Σοφριανό.

Νέα ελληνική (προσδιορισμός)

- Η νέα ελληνική ξεκινά τον 16^ο αι. (κατ' άλλους από τον 14^ο ή και νωρίτερα) και περιλαμβάνει την **πρώιμη νέα ελληνική** από τον 16^ο – 17^ο αι. και τη **σύγχρονη νέα ελληνική** από τον 18^ο αι. κε.
- Καθορίστηκε σημαντικά από το γλωσσικό ζήτημα και την συνεπακόλουθη κοινωνική διγλωσσία βάσει του δίπολου καθαρεύουσα/δημοτική.
- Η **σύγχρονη ελληνική προσδιορίζεται σε μεγάλο βαθμό** από την **κοινή νέα ελληνική**, δηλαδή την ενιαία επίσημη/πρότυπη ποικιλία του σχολείου και της διοίκησης, που από το 1974 κε. είναι η δημοτική. Πέρα από αυτή, **υπάρχουν σημαντικές γεωγραφικές και κοινωνικές ποικιλίες**.
- Βάση της νεοελληνικής κοινής αποτέλεσε κυρίως η **πελοποννησιακή κοινή**, επειδή είχε **λίγες φωνητικές αλλαγές και αρχαϊσμούς**, ήταν κοντά στην κοινή της όψιμης μεσαιωνικής και ήταν περιβεβλημένη με κύρος λόγω του ρόλου των αγωνιστών στην εθνική απελευθέρωση

Νέα ελληνική

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΗ 30 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1976

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
100

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 309

*Περί οργάνωσης και διοίκησης
της Γενικής Εκπαίδευσης.*

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ψηφισάμενοι ομοφώνως μετά της Βουλής, άπεφασίσαμεν:

Άρθρον 1.

Γενικά.

1. Η Γενική Εκπαίδευσις, Δημοσία και Ίδιωτική, παρέχεται εις τά:

- α) Νηπιαγωγεία
- β) Δημοτικά Σχολεία
- γ) Γυμνάσια
- δ) Λύκεια.

2. Η Δημοσία Γενική Εκπαίδευσις παρέχεται δωρεάν, άπαγορευμένης πάσης οικονομικής επιβαρύνσεως των μαθητών, των γονέων ή κηδεμόνων αυτών.

3. Τά διδακτικά βιβλία εις τά σχολεία της Δημοσίας Γενικής Εκπαίδευσεως χορηγούνται δωρεάν, αι δέ ανάγκαι λειτουργίας των σχολείων τούτων αντιμετώπιζονται διά κρατικών έπιχορηγήσεων προς τά Σχολικά Ταμεία.

4. Μαθηταί οικούντες εις μακράν απόστασιν από του σχολείου των δύνανται νά μεταφέρονται δωρεάν εις αυτό.

5. Διά κοινών αποφάσεων των Υπουργών Έθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών καθορίζονται τά της έφαρμογής των διατάξεων των παραγράφων 3 και 4 του παρόντος άρθρου. Αί αναγκαίους πιστώσεις έγγράφονται εις τον Προϋπολογισμόν Έξόδων του Υπουργείου Έθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Άρθρον 2.

Γλώσσα.

1. Γλώσσα διδασκαλίας, άντικείμενον διδασκαλίας και

Γενικής Εκπαίδευσεως είναι από του σχολικού έτους 1976—1977 ή Νεοελληνική.

2. Ως Νεοελληνική γλώσσα νοείται ή διαμορφωθείσα εις πανελλήνιον έκφραστικόν όργανον υπό του Έλληνικού Λαού και των δοκίμων συγγραφέων του Έθνους Δημοτική, συντεταγμένη, άνευ ιδιωματισμών και άκροτήτων.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Άρθρον 3.

Βαθμεί.

Πρώτη βαθμεί της Γενικής Εκπαίδευσεως είναι ή Δημοτική Εκπαίδευσις (Δ.Ε.) και παρέχεται διαδοχικώς εις τά νηπιαγωγεία και τά δημοτικά σχολεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ

Άρθρον 4.

Σκοπός — Φοίτησις.

1. Σκοπός του Νηπιαγωγείου είναι νά συμπληρώση και νά ένισχύση την οικογενειακήν άνατροφήν διά της διδασκαλίας τρόπων έκπράσεως και συμπεριφοράς και διά της καλλιέργειας έξεων, διά των οποίων τά νήπια θά άναπτυχθούν σωματικώς και διανοητικώς και θά προσαρμοσθούν εις τό φυσικόν και τό κοινωνικόν περιβάλλον των.

2. Τά νηπιαγωγεία είναι διετούς φοιτήσεως και έγγράφονται: εις αυτά νήπια συμπληρούντα, την 1ην Οκτωβρίου του έτους έγγραφής, ηλικίαν 3 έτών και 6 μηνών, άποδεικνυομένην διά ληξιαρχικής πράξεως γεννήσεως.

3. Η φοίτησις εις τά νηπιαγωγεία δύνανται νά καταστή ύποχρεωτική εις περιοχάς της Χώρας όριζομένης έκάστοτε διά Πρ. Δ/των, έκδοιόμενων προτάσει των Υπουργών Έθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών.

Νέα Ελληνική

- Η **δικτατορία (1967-1974)** είχε επιβάλλει ως επίσημη γλώσσα του κράτους και ως αποκλειστικό όργανο προφορικής και γραπτής έκφρασης στην εκπαίδευση την **καθαρεύουσα**.
- Το **1976 καθιερώνεται η δημοτική στη διοίκηση και στην εκπαίδευση**.
- Η **καθαρεύουσα προσπαθεί να μιμηθεί την αρχαία** στη φωνητική, στο τυπικό και στο λεξιλόγιο, αλλά **δεν μπορεί να αποφύγει τις νεοελληνικές ιδιαιτερότητες στην σύνταξη** και τις σημασιολογικές μεταβολές.
- Ανάλογα με την τήρηση της αυστηρής καθαρεύουσας μιλάμε για **αρχαϊζουσα ή απλή καθαρεύουσα**.

Πρώιμη νέα ελληνική

Στην πρώιμη νέα ελληνική έγιναν όλες εκείνες οι ζυμώσεις, ώστε να δημιουργηθεί η βάση για μια κοινή νέα ελληνική ως εθνική γλώσσα, καθώς αναπτύσσεται η ιδέα ότι μια ενιαία εθνική γλώσσα συνάδει με την εθνική αναγέννηση.

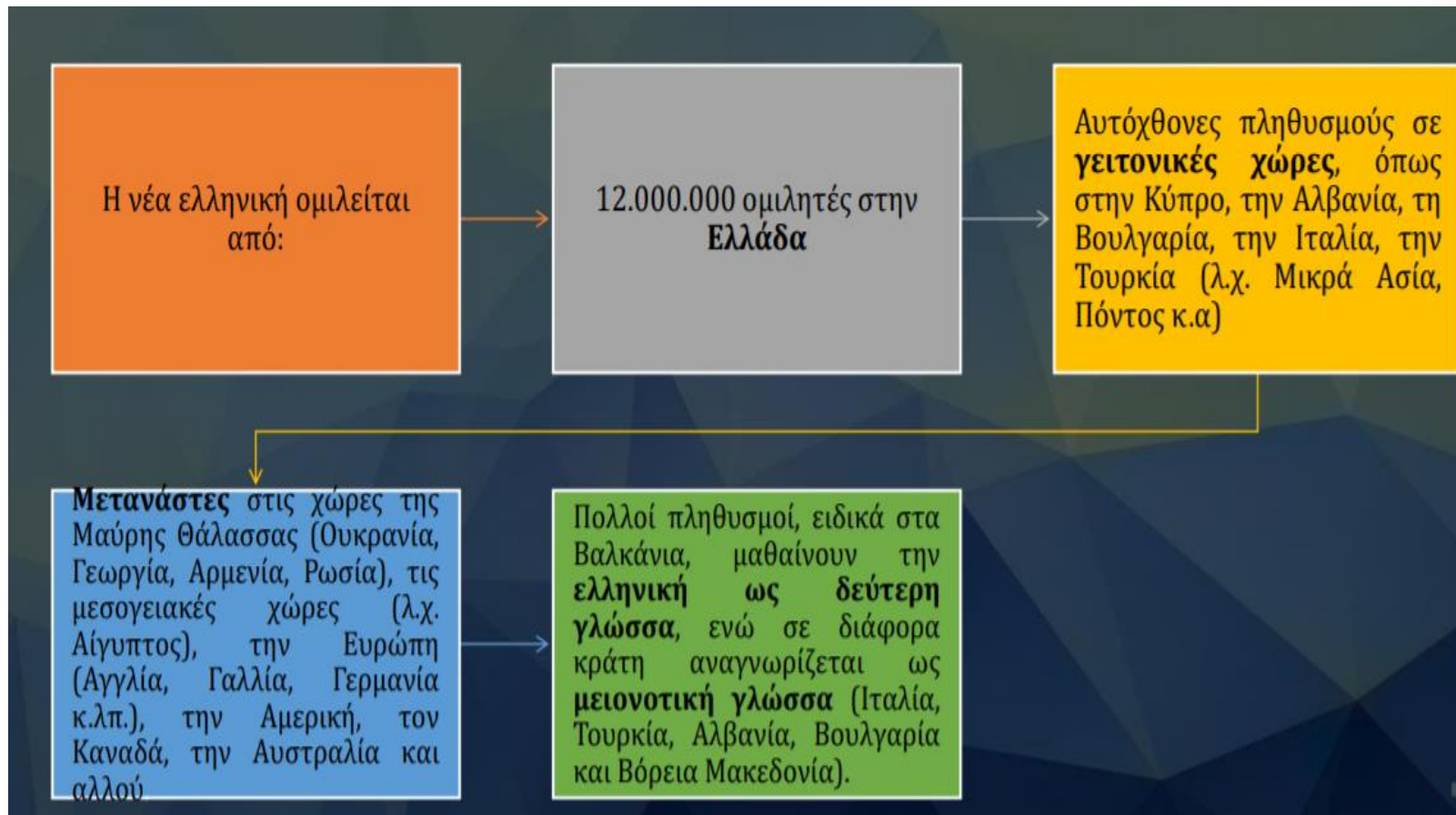
Εισέρχονται πολλά δάνεια από δυτικές γλώσσες λόγω των κατακτήσεων. Στην **τουρκοκρατία** παρατηρείται σημαντικός δανεισμός από την τουρκική και τις βαλκανικές γλώσσες αλλά και εξάπλωση της αρχαϊστικής κωνσταντινουπολίτικης γραπτής (λόγιας) ποικιλίας λόγω των Φαναριωτών.

Τον 16^ο – 17^ο αι. διαμορφώθηκαν οι **τοπικές λογοτεχνικές κοινές**, λ.χ. η κρητική (πβ. Ερωτόκριτος), η κυπριακή (πβ. Χρονικό του Μαχαιρά), η επτανησιακή (πβ. Καρτάνο και Μορεζίνο) και η δωδεκανησιακή (πβ. ερωτικά ποιήματα), όπου παρατηρείται έντονη ποικιλία και αστάθεια/ανταγωνιστικότητα ανάμεσα στους λόγιους, τους δημώδεις και τους διαλεκτικούς τύπους.

Σύγχρονη νέα ελληνική (αλλαγές)

- **Φωνολογία:** Σποραδική ουράνωση του /k/ σε /ts/, λ.χ. κυλώ > τσυλώ, σίγηση του τελικού -v, κλειστό + κλειστό > τριβόμενο + κλειστό, λ.χ. κτ > χτ (κτίζω > χτίζω), πτ > φτ (πτωχός > φτωχός).
- **Μορφολογία:** κλωνισμός της γενικής, θέλω + απαρέμφατο > θέλω ίνα > θενα > θανα > θα, περιφραστικοί χρόνοι (παρακείμενος, υπερσυντέλικος), εξαφάνιση της ευκτικής και αντικατάστασή της με περιφραστικούς τύπους, λ.χ. ας/μακάρι να πάμε (το ας από το ἄφες)
- **Σύνταξη:** σύνταξη των προθέσεων με αιτιατική, λ.χ. από ώρα, αν + οριστική, επανάληψη άρθρου, λ.χ. το θέλω το βιβλίο, επανάληψη ἄρνησης, λ.χ. ούτε να μιλήσει δεν ξέρει.
- **Λεξιλόγιο:** σημαντικός είναι ο δανεισμός από ξένες γλώσσες λόγω της ανάπτυξης της τεχνολογίας, κυρίως επιστημονικών όρων μέσω των διεθνισμών αλλά και εσωτερικών δανείων από την ΑΕ μέσω της καθαρεύουσας.

Χρήση Ελληνικής

Γλωσσική ποικιλία

- Η ποικιλία μπορεί να είναι **φωνολογική**, λ.χ. επτά/εφτά, μορφολογική, λ.χ. πατατ-άκι/ πατατ-ούλα, αγάπ-αγ-α/αγαπ-ούσ-α, πατ-άς/πατ-είς, **σημασιολογική**, λ.χ. το καλαμάκι έχει διαφορετική σημασία στον βορρά και τον νότο, συντακτική, λ.χ. σου λέω/σε λέω/λαλώ σε, και **λεξιλογική** λ.χ. έβαλε/έβγαλε αέρα, κότα/όρνιθα κλπ.
- Η ποικιλία είναι τριών ειδών: (α) **Γεωγραφική**, όταν συνδέεται με τις τοπικές διαλέκτους και τα ιδιώματα, (β) **Κοινωνική**, όταν προσδιορίζεται από τις κοινωνικές ομάδες προς ένδειξη κοινωνικής/ιδεολογικής ταυτότητας, λ.χ. αργκό, γλώσσα νέων, επαγγελματικό λεξιλόγιο κλπ, και (γ) **Λειτουργική**, όταν συνδέεται με το ύφος, λ.χ. επίσημο/οικείο, ειρωνικό/σοβαρό, παικτικό κλπ.
- Η ποικιλία μπορεί να είναι είτε **ελεύθερη**, λ.χ. βόειος/βοδινός, είτε **συμπληρωματική**, όταν οι λέξεις έχουν διαφορετική σημασία (συμβαίνει συχνά στις δάνειες λέξεις), λ.χ. ταβέρνα/ εστιατόριο, είτε **επικαλυπτική**, όταν έχουν παρόμοια σημασία αλλά διαφορετικές συνυποδηλώσεις, λ.χ. άσπρος πύργος/Λευκός Πύργος.

Νεοελληνικές γεωγραφικές διάλεκτοι

❖ Στη νέα ελληνική οι βασικότερες γεωγραφικές διάλεκτοι είναι η **ποντιακή, η καππαδοκική, τα κατωϊταλιώτικα και η κυπριακή**. Τα βασικά χαρακτηριστικά τους είναι τα εξής:

- ✓ **Ποντιακή**: σποραδική διατήρηση της αρχαίας προφοράς του η ως ε, λ.χ. *πεγάδιν* = *πηγάδιν*, διατήρηση του ληκτικού -ίν (< -ίον), λ.χ. *παιδίν*, *ασυνιζησία*, λ.χ. *καρδία*, και αρκετά ιωνικά στοιχεία, λ.χ. *σεύτελον* = ιων. *σεϋτλον*.
- ✓ **Καππαδοκική**: **τσιτακισμός**, λ.χ. *τούτσι* = *τούτη*, **απώλεια** γραμματικού γένους, λ.χ. *το ναίκα*, τοποθέτηση του ρήματος στο **τέλος** της πρότασης, λ.χ. *Μαρία κι είπι*.
- ✓ **Κυπριακή**: **δασύτητα** και **μακρότητα** συμφώνων, λ.χ. *πίτθα*, **διατήρηση τελικού -v**. λ.χ. *τραπέζιν*, **διατήρηση κλιτικών επιθημάτων**, λ.χ. *φεύκ-ουσιν*, **επίταξη** και **εγκλιτικότητα** του αδύνατου τύπου της προσωπικής αντωνυμίας, λ.χ. *λαλεί του*.
- ✓ **Κατωϊταλιώτικα**: **διατήρηση διπλής προφοράς συμφώνων**, λ.χ. *λύσ-σα*, **διατήρηση απαρεμφάτων και μετοχών**, λ.χ. *εν έχει πει* = *δεν έχει τι να πει*, **αποβολή** μεσοφωνηεντικών **τριβόμενων**, λ.χ. *σημάι* = *σημάδι*, **απώλεια** ληκτικού -ς, λ.χ. *πόνο*.

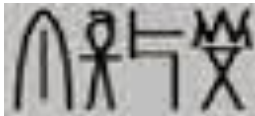
ΑΣΚΗΣΕΙΣ

- Πώς γράφετε το όνομά μας στις σύγχρονες γραφές λίγο πολύ όλοι το έχουμε ψάξει, το έχουμε βρει, το ξέρουμε. Στις αρχαίες όμως;

Πώς γράφεται το όνομά σου στη Γραμμική Β;

- <https://www.iefimerida.gr/news/382319/ekpliktiki-efarmogipatas-onoma-soy-kai-soy-deihnei-pos-grafetai-sti-grammiki-v-kai>

𠂇	a	𠂇	e	𠂇	i	𠂇	o	𠂇	u
𠂇	da	𠂇	de	𠂇	di	𠂇	do	𠂇	du
目	ja	𠂇	je	𠂇	ji	𠂇	jo	𠂇	ju
⊕	ka	𠂇	ke	𠂇	ki	𠂇	ko	𠂇	ku
𠂇	ma	𠂇	me	𠂇	mi	𠂇	mo	𠂇	mu
𠂇	na	𠂇	ne	𠂇	ni	𠂇	no	𠂇	nu
𠂇	pa	𠂇	pe	𠂇	pi	𠂇	po	𠂇	pu
𠂇	qa	⊕	qe	𠂇	qi	𠂇	qo	𠂇	qu
𠂇	ra	𠂇	re	𠂇	ri	𠂇	ro	𠂇	ru
𠂇	sa	𠂇	se	𠂇	si	𠂇	so	𠂇	su
𠂇	ta	𠂇	te	𠂇	ti	𠂇	to	𠂇	tu
𠂇	wa	𠂇	we	𠂇	wi	𠂇	wo	𠂇	wu
𠂇	za	𠂇	ze	𠂇	zi	𠂇	zo	𠂇	zu

t(i)-ri-po-de
 *tripodes
 'tripod'

a-k(o)-so-ne
 *aksones
 'axes'

d(e)-re-u-ko
 *dleukos
 'new wine'

tu-ka-te
 *thugater
 'daughter'

pa-ka-na
 *phasgana
 'swords'

ko-wo
 *korwos
 'boy'

wa-na-k(a)
 *wanak
 'king'

a₃-ku-p(i)-ti-jo
 *aiguptios
 'Egyptian'

Ιδεογράμματα

					
άνδρας	γυναίκα	κριάρι	προβατίνα	ταύρος/βόδι	αγελάδα
					
μαλλί	λινάρι	ύφασμα	δέρμα βοειδούς	προβιά	σιτάρι
					
κριθάρι	επιές	πόδι	σύκα	κρασί	
					
τρίποδας	πρόχους	αμφορέας	φιάλη	ψευδόστομος	
					
ξίφος/πίσχι	θώρακας	όρμα	άλογο		
					
χρυσός	μπρούτζος	τάλαντο χαλκού	υποπόδιο		

Σχέση Πρωτοελληνικής με ΙΕ

ΔΙΑΤΗΡΕΙ

- μουσικό τονισμό, φωνηεντικό σύστημα, δίγαμα, έλλειψη συναίρεσης, δυϊκό, τρία γένη, ενεργητική, μέση και παθητική φωνή, αόριστο, παρακείμενο, αύξηση, αναδιπλασιασμό, γενική απόλυτο
- Αναπτύσσει το νόμο της τρισυλλαβίας

ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ

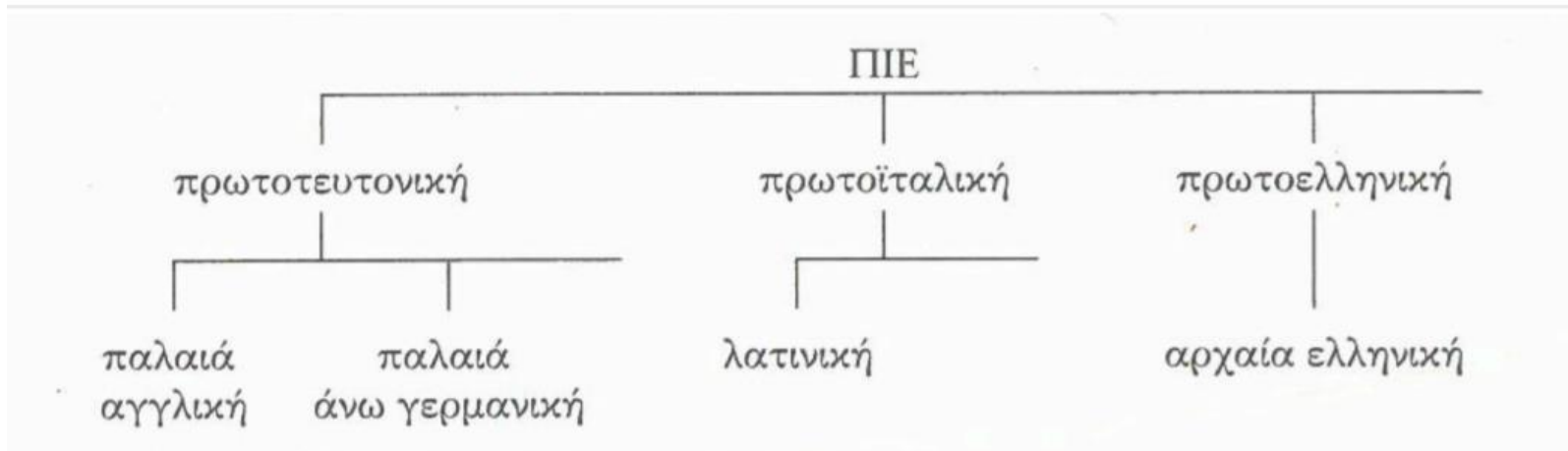
- Αλλαγές στο συμφωνικό σύστημα (bh>ph, dh>th, gh>kh, χάνονται τα αρχικά s και j, εξαφανίζονται τα τελικά σύμφωνα πλην -ν, -ρ, -ς, αλλαγή k^w, g^w, gh^w)
- απλοποίηση κλίσης (χάνεται η οργανική, αφαιρετική, τοπική)
- απλοποίηση ρηματικών ριζών
- δημιουργία άρθρου από τη δεικτική αντωνυμία

Γλωσσικές ομοιότητες

- Ομοιότητες στη *μορφή* / σημασία

- Ερμηνεία:
 - τύχη, σύμπτωση, παράλληλη ανάπτυξη
 - δανεισμός
 - κοινή προέλευση (μεταφορά «οικογένειας»: μητέρα-γλώσσα, θυγατρικές γλώσσες, αδελφές γλώσσες)

Προέλευση γλωσσών

- Μια γλώσσα **είναι δυνατόν να διασπαστεί σε δύο ή διαφορετικές γλώσσες**, π.χ. εμφάνιση ρομανικών γλωσσών (γαλλικής, ιταλικής, ισπανικής, πορτογαλικής, ρουμανικής κ.λπ.)
- Η γλώσσα **αυτή μπορεί να μη μαρτυρείται, μπορεί (εν μέρει) να αποκατασταθεί** → πρωτογλώσσα.
π.χ. Η αγγλική, η ολλανδική και η γερμανική προέρχονται από μια γλώσσα, που δεν μαρτυρείται **πρωτοτευτονική**.

Προέλευση γλωσσών

- Τις **γλώσσες που προέρχονται** από έναν κοινό πρόγονο τις ονομάζουμε **συγγενείς**.
- Η επιστήμη που μελετά τις σχέσεις μεταξύ συγγενών γλωσσών ονομάζεται **συγκριτική γλωσσολογία**.
- Για να **αποκαταστήσουμε** τις **σχέσεις** μεταξύ συγγενών γλωσσών, είναι απαραίτητο να **αποκαταστήσουμε** τον **κοινό πρόγονο** από τον οποίο προέρχονται οι γλώσσες αυτές (βασικό και απαραίτητο εργαλείο για τον συγκριτικό γλωσσολόγο).

Συγκριτική γλωσσολογία και ινδοευρωπαϊκές γλώσσες

- Η συγκριτική γλωσσολογία γεννήθηκε από τη **μελέτη** των **ινδοευρωπαϊκών γλωσσών** και είναι η περισσότερο ανεπτυγμένη.
- Οι γλώσσες της ινδοευρωπαϊκής οικογένειας γλωσσών **μιλιούνται από το 50% περίπου του πληθυσμού της γης**
25% Σινοθιβετιανή οικογένεια (κινεζική)
- **Θετικά αποτελέσματα**: το αναπτυγμένο κλιτικό σύστημα (ονοματικό και ρηματικό) των ΙΕ γλωσσών **εξαιρετικά αποδοτικό πεδίο έρευνας**.

***Ευχαριστώ πολύ
για την προσοχή σας!!!***

